

Verslag van onze evacuatie

Dit is slechts een klein deel uit mijn 'autobiografie' die ik eigenlijk geschreven heb voor mijn naaste familie, kinderen, kleinkinderen enz., voorzover die tenminste ooit interesse zouden krijgen voor wat hun oude heer vroeger allemaal beleefd heeft. U kunt zélf beslissen óf, wat en hoeveel van het geschrevene voor u interessant genoeg is om te gebruiken. Indien u iets van het geschrevene kúnt gebruiken dan zou ik het wel erg leuk vinden als ik daar nog iets van hoor.

Het is natuurlijk wel van belang steeds voor ogen te houden dat alles is geschreven door iemand die toen nog een kleutertje was.

Voor alle volledigheid hier onder onze gezinssamenstelling in die tijd en een overzicht van de adressen tijdens die evacuatie-periode.

Ons gezin bestond ten tijde van de evacuatie uit:

Mijn vader, die op dat moment in Engeland was

Mijn moeder, toen 38 jaar oud.

Mijn broer Hans, toen 12 jaar oud.

Mijn broer Jan toen 9 jaar oud.

Mijn persoon, Cor, toen 4 jaar en

Mijn zus Annie, toen 3 jaar.

In 1946 is als nakomertje mijn zus Ellie geboren

Van deze personen zijn alleen nog mijn zus Ellie en mijn persoon in leven.

Data en adressen van onze evacuatieadressen in Friesland				
<i>Periode</i>	<i>Moeder, Annie en Cor bij:</i>	<i>Hans bij:</i>	<i>Jan bij:</i>	<i>In</i>
18.11.42 – 28.12.42	Gjalt de Jong			Wijtgaard
18.11.42 – 05.01.43		B. Santema	B. Santema	Wijtgaard
29.11.42 – 29.06.43	M. v.d. Werff			Wirdum
05.01.43 – 29.06.44		M. v.d. Werff	M.v.d. Werff	Wirdum
30.06.43 – 03.03.44	Keizer	Kalsbeek	W. Hoekstra	Wirdum
04.03.44 - ?	Arjen de Jong	K. Rinsma	K. Rinsma	Wirdum
? - 02.10.45	Roberti	Roberti	Roberti	Goutum
02.10.45 - 16.07.47	Gehele gezin			Santpoort
16.05.47 -	Gehele gezin			IJmuiden

M'n vader zat op het moment dat de oorlog uitbrak op zee op een trawler en die kreeg opdracht meteen naar Engeland uit te wijken. Maar ik kan me echt niet meer voor de geest halen of ik daar iets van gemerkt heb, terwijl hij normalerwijze toch geregeld thuis kwam na een zeereis met een zootje vis. En daar zat m'n moeder dus, alleen en met de zorg voor vier kleine kinderen, terwijl ze niet wist hoe het met m'n vader ging. Dat het toen oorlog was daar had ik totaal geen besef van, want op een gegeven moment hoorden die Duitse soldaten bij het gewone straatbeeld dat vond ik toen helemaal niet vreemd. We liepen ook wel achter die Duitse soldaten aan als die zingend voorbij marcheerden. Maar de oorlog begon zich langzaam wel met óns te bemoeien. Door de strategische ligging van IJmuiden verwachtten de Duitsers dat IJmuiden binnen afzienbare tijd wel eens direct met het oorlogsgeweld te maken zou kunnen krijgen. Ze hebben dan ook niet voor niets enorme aantallen bunkers in deze omgeving gebouwd, de Atlantik Wal. Dat zou voor de burgerbevolking te onveilig worden, en trouwens de Duitsers wilden gewoon ook een vrij schootsveld hebben voor hun kanonnen om de sluizen in geval van een invasie onder vuur te kunnen nemen en daarvoor zou een groot deel van IJmuiden afgebroken moeten worden, wat dan ook gebeurd is.

En zo kreeg m'n moeder, net als zoveel anderen in IJmuiden, op een dag het bericht dat we op korte termijn ons huis uit moesten en dat we geëvacueerd zouden worden. Denk je dat eens in, 4 kinderen om voor te zorgen, Hans de oudste was op dat moment zo'n 12 jaar oud, Jan 8, en Annie en ik 3 en 4 jaar. En dan moet je ineens en op heel korte termijn je huis uit, waar laat je je meubelen en alle andere spullen, m'n vader in Engeland, zou ze die ooit nog levend terug zien. Een aantal mensen werden geëvacueerd naar adressen in de buurt, Santpoort, Haarlem, Beverwijk enz. Maar wij moesten naar Friesland, en dat maakte alles nog veel erger. Friesland, dat lag in die tijd ontzettend ver weg, zo'n beetje aan de andere kant van de wereld. We wisten op dat moment natuurlijk nog niet dat dit in feite helemaal nog zo slecht niet was, wie zou er op dat moment ook aan een hongerwinter gedacht hebben. Wij hebben in Friesland tenminste altijd voldoende te eten gehad. Hans heeft later wel eens verteld dat hij moeder adviseerde ons allemaal zoveel mogelijk kleren aan te laten trekken, die hoefden dan niet in een koffer meegenomen te worden. En zo zaten we dan, ik dacht **17 november 1942**, in de trein te wachten tot die zou vertrekken. Dat scheen nogal lang te duren zodat Hans nog eens naar ons huis terug is gegaan, het was maar een paar minuten lopen, om alsnog wat spulletjes bij elkaar te graaien om mee te nemen. Het huis was niet eens afgesloten, hij kon zo binnen stappen. Hij heeft toen nog een paar fotoalbums, onze spaarpotjes, een klokje enz in een kussensloop gepropt en is weer terug gerend naar de trein.

Ons huis heb ik na de oorlog nog één keertje gezien. Vanuit Santpoort, waar we in afwachting van een huis in IJmuiden, zo'n 1 ½ jaar gewoond hebben, zijn we een keertje naar IJmuiden gegaan. Daar mocht je toen nog niet komen, waarschijnlijk i.v.m. munitie dat daar overal nog lag en misschien ook om plunderingen te voorkomen. Maar m'n broers wisten een paar sluipweggetjes om daar tóch te komen. Alles was stuk, alle straten lagen bezaait met glas en puin, en toen zag ik ons oude huis, alleen de voorgevel stond er nog, en daarachter een grote berg puin.

Friesland 1942 - 1945

Van die reis naar Friesland weet ik me gek genoeg niets meer te herinneren, je zou toch zeggen dat zo'n verre lange reis wel indruk gemaakt moet hebben. Van die treinreis naar Leeuwarden en de busreis vanaf het station in Leeuwarden, ik weet er niets meer van. Eén klein kort moment staat me nog vaag bij, we liepen ergens in het donker een station uit, dat zal dan Leeuwarden zijn geweest op weg naar de bus, en ik liep naast m'n moeder met een klein bruin koffertje in m'n hand. Toen we daar zo tussen een rij mensen doorliepen die naar ons stonden te kijken hoorde ik iemand zeggen, "kijk daar dat jongetje eens". Maar zelfs van déze herinnering ben ik niet helemaal zeker, misschien wil ik het onbewust toch nog wat mooier maken. Ja, en toen werden al die evacués over de hun toegewezen adressen verdeeld waar ze meestal een paar maanden bleven om dan weer naar een ander adres overgeheveld te worden. Dat de mensen waar je werd ondergebracht dat ook niet altijd even leuk vonden laat zich raden.

Het eerste adres waar wij heen gingen, en dat ik mij kan herinneren, was de boerderij van Gjalte de Jong in Wijtgaard, een dorpje zuidelijk van Leeuwarden. Daar hebben we van 18 november 1942 tot 28 december 1942 gewoond, dus knap 1 ½ maand. Voor Hans en Jan was daar geen plaats, voor hen was er een ander adres gevonden. Zij gingen naar een andere boerderij, die was van Santema, ook in Wijtgaard. Wat me nog wel duidelijk bijstaat was dat toen we op die eerste avond, toen we met z'n drietjes, Moeder, Annie en ik, een beetje stilletjes en bedrukt in die vreemde kamer met die boer en boerin aan tafel zaten, het m'n moeder eventjes te veel werd en ze haar hoofd op armen legde en in tranen uitbarstte. En dat is natuurlijk wel te begrijpen. Van mijn verdere verblijf daar op die boerderij kan ik me niet zoveel meer herinneren. Eén voorval staat me nog wel duidelijk voor de geest, aan de voorkant van die boerderij was een gazon, oftewel de bleek, met een vijvertje erin. Het zal wel een koude nacht zijn geweest, want op een ochtend lag er een dun laagje ijs op dat water. Dat ijs was sterk genoeg om een paar eenden te dragen die er overheen liepen. Maar toen ik dat ook wilde

proberen ging ik er wel doorheen maar ik werd er gelukkig meteen door iemand er uitgevist. Van het verdere verblijf kan ik me alleen nog een verhaal herinneren dat deze boer ons nogal onvriendelijk behandeld heeft. Hoewel ik als ukkie daar zelf niets van gemerkt heb, werd later wel geregeld verteld dat wij altijd apart vrij sober te eten kregen, terwijl die boer en z'n gezin zélf het er op een later tijdstip goed van namen. Maar of dat ook echt zo gegaan is

Op 29 december 1942 zijn Moeder, Annie en ik naar het dorp Wirdum, dat lag niet zo ver van Wijtgaard, overgeplaatst waar we bij de familie Van der Werff werden ondergebracht. Die woonden daar in een gewone straat, dus heel iets anders dan de boerderij. Hans en Jan bleven nog even bij Santema, tot 5 januari 1943. Hoewel Hans en Jan het daar naar hun zin hadden en daar ook goed werden opgevangen kwamen ze toch ook naar Wirdum. Ik heb later begrepen, en dat kwam door een gesprek dat we met Santema in augustus 2001 hadden toen we daar even op bezoek waren, dat Hans en Jan hoogstwaarschijnlijk op aandringen van Moeder bij Santema weg moesten omdat ze, heel begrijpelijk, haar gezinnetje weer bij elkaar wilde hebben. Dus vanaf 5 januari 1943 waren we weer, hoewel tijdelijk, bij elkaar.

We woonden in de Grote Buurt, of in het Fries Greate Buorren, zo heette die straat, dat was een vrij brede straat, zo breed dat er wel eens veemarkt op werd gehouden. Evenwijdig daaraan liep dan nog de Kleine Buurt, Lytse Buorren, zoals ze het in het Fries noemen. Dat zijn overigens ook de twee enige straatnamen die ik onthouden heb. Aan het ene eind van de Grote Buurt was een ophaalbruggetje, dat ik overigens nooit open heb gezien. Ging je rechtdoor dan kwam je na ongeveer vijfhonderd meter bij de spoorlijn, als je daar links afsloeg kwam je bij het stationnetje, dat is overigens al jaren geleden afgebroken. Ging je na het bruggetje meteen naar links dan kwam je na ongeveer driehonderd meter bij de melkfabriek, daar is nu een kraanbedrijf gevestigd. Maar meestal kwam ik nog niet zo ver, ik was ook pas 4 ½ jaar, en dan blijf je meestal wel in de buurt waar je woont. Aan de andere kant van de Grote Buurt stond de NH-kerk met het kerkhof er omheen, daar moest je dus een bocht omheen maken, en dan kwam je ook langs de kleuterschool waar ik opgezeten heb. Op de hoek van de Kleine Buurt stond de garage van Willem Hoekstra, beter bekend als Zwarte of Grote Willem.

Dat was zo'n beetje de omgeving waar ik me ophield, veel verder zal ik niet gekomen zijn, maar dan m'n twee broers, die waren natuurlijk al een stuk groter, die trokken er nogal eens op uit. Daarvoor hadden ze polsstokken, daarmee kon je over sloten en vaarten springen, hoe breder hoe uitdagender het was. Iedere jongen daar had een polsstok, vaak met z'n eigen kleuren, degene die wat verder buiten Wirdum woonden, op een boerderij of zo, gingen er vaak ook mee naar school, dwars door de weilanden. Het was eigenlijk net zo'n dorpje, met precies die sfeer, die Wim Sonneveld in z'n liedje 'Het dorp' bezingt. Altijd als ik dat liedje hoor moet ik weer aan Wirdum denken, maar dan aan Wirdum zoals het toen was, want ook Wirdum is in de loop der jaren veranderd. Toen Hans nog bij die Santema woonde ging hij óók met z'n polsstok naar school, dwars door de weilanden, dat was korter.

Ja, wat weet ik nu nog van Wirdum uit die tijd? Het allereerste wat ik me nog kan herinneren was dat het flink sneeuwde en ik midden op de Grote Buurt tot m'n knieën in de sneeuw stond, en eigenlijk niet goed meer wist waar ik woonde. Van der Werff had toen twee kinderen, een jongen, die was denk zo'n jaar of twee ouder dan ik, Tjippie of Sjippie zoals die genoemd werd, maar eigenlijk was z'n naam Sjobbele, maar daar schaamde hij zich kennelijk een beetje voor. Het heeft ook een hele tijd geduurd, pas toen ik daar jaren later zo rond 1949 eens logeerde, voordat hij aan mij vertelde hoe hij eigenlijk echt heette. En dan had hij nog een zuster, ook met zo'n ongewone naam, letje als ik dat tenminste goed schrijf. Dat zullen zal wel typisch Friese namen zijn. Sjippie woont nu in Amerika waar hij een autobedrijf heeft. Op het eind van de oorlog is er nog een zusje bij gekomen, Koosje, maar die heb ik pas gezien toen ik daar na de oorlog kwam logeren.

Marinus van der Werff werkte als automonteur in Leeuwarden. De familie Van der Werff was gereformeerd, en daarom moest Hans, die eerst op een openbare school zat, nu naar een Christelijke school, dat hoorde zo volgens van der Werff, en ik moest naar de zondagschool, wat ik overigens niet zo erg vond, dat was voor mij gewoon een ander soort kleuterschool.

Bij Van der Werff woonden we met z'n allen in een klein achterkamertje, ze hadden weliswaar ook nog wel een grotere kamer, maar dat was de zondagse kamer. Daar werd zondags de thee gedronken en het bezoek ontvangen, het rook er altijd erg naar boenwas. Dat was op normale dagen verboden gebied, de meubelen waren dan afgedekt, en alleen als het echt nodig was mocht je daar dan even vlug naar binnen. Wat ik me van die kamer verder alleen nog kan herinneren was dat er direct om de hoek van de deur een bakelieten schaal aan de muur hing waarin allemaal sigarenbandjes geplakt waren. Toch weer typisch dat ik me zo'n klein detail kan herinneren. Wat ik ook nog voor me zie is die bakelieten draaiknop van de radiodistributie naast het raam in de achterkamer. Gewone radio was verboden door de Duitsers want dan zou je misschien wel eens stiekem naar de BBC kunnen luisteren.

Er was geen stromend water in dat huis, voor algemeen gebruik werd er water uit de waterput met een handpomp omhoog gezwengeld. Voor drinkwater hadden ze een soort destillatieketel die regelmatig met water werd bijgevuld. Er zaten een stel zeven en filters in, die ze regelmatig schoon moesten maken, en van onderen kwam er dan schoon drinkwater uit. Slapen deden we op zolder, daarvoor moest je eerst in een soort alkoof een trapje pakken om een luik in de wand open te maken, en dan kon je zo de zolder op stappen. Maar ik kan me weer niet herinneren of we daar allemaal sliepen of alleen de kinderen. Zelfs een paar jaren na de oorlog was die situatie nog zo, want toen ik er zo rond 1948 nog een keer geloged heb, heb ik er weer geslapen, en ik vond het toen eigenlijk best wel een knusse zolder. Er lagen daar een heel stel boekjes in de Friese taal die ik toen nog zonder moeite kon lezen, dat zou nu niet meer lukken. Dus voor het slapen gaan lag ik daar een poosje in te lezen en er hing dan ook nog één of andere geurtje op die zolder die ik weer herkende van toen, toen we daar nog als evacués woonden. En, hoewel ik er nu een vreselijke hekel aan heb, zelfs een zingende mug klonk daar weer vertrouwd, dat hoorde er gewoon bij. Voor het huis van Van der Werff stond een smeedijzeren hek met van die punten erop. Daar ben ik nog eens flink met m'n kin opgevallen toen ik tegen dat hek op wilde klimmen. In Wirdum ging ik naar de kleuterschool, die was ondergebracht in een verbouwde villa die vlakbij de NH-kerk stond. Wat me daar nog van bij staat was dat er een vrij jonge juf was die ik ontzettend mooi vond en tegenover wie ik altijd heel verlegen was. En als ik verlegen was in die tijd, dan had ik altijd de gewoonte om m'n tong stevig langs de binnenkant van m'n wangen heen en weer te bewegen. Dat deed ik ook toen we alweer verhuisd waren en ik al weer een poosje van die kleuterschool afwas. Want toen ik haar later weer eens tegen kwam toen ze voorbij fietste en dag tegen me zei kon ik van verlegenheid niks terug zeggen maar alleen m'n tong was weer flink bezig, ja een beetje typische gewoonte van me.

Wat ik ook nog van dat schooltje weet was dat we daar in de zandbak speelden. Ik deed daar alsof ik een paard was en nam een hap zand, dat was dan zogenaamd gras, en ik slikte het nog in ook, tot grote verbazing van het andere jongetje waar ik toen mee speelde.

Tegenover Van der Werff, een de andere kant van de Grote buurt dus, woonde een aannemer, die had altijd een grote hoop metselzand op z'n erf liggen, daar heb ik erg veel op gespeeld. Als ik aan die tijd denk dan zijn het vaak ook maar weer korte flitsen die me te binnen schieten, waarom herinner ik me bv. die kleine vrachtauto die op een dag bij ons voor stond geparkeerd. Dat was nog zo'n oud Fordje met spaakwielen en zo'n hele schorre toeter. De chauffeur, die kennelijk ergens op moest wachten, had er schik in om ieder keer als we daar met een paar jongetjes voor die auto stonden, op die toeter drukte waarop wij dan zogenaamd van schrik weghouden.

Die Grote Buurt werd ook wel eens als paardenmarkt gebruikt, nou dat was voor mij toen een hele gebeurtenis. De hele Grote Buurt werd met stro en een dikke laag zand bestrooid waarna die paarden aan de veekopers werden getoond. Ze moesten dan, terwijl er iemand ze aan de leidsels vasthield, even een eindje gewoon lopen en draven.

Wat ook goed voor me is afgelopen, is die keer dat ik in een sloot gevallen ben. Langs de weg die voorbij de garage van Hoekstra liep had je een vrij brede sloot, met aan de andere kant een weiland, daar staat nu een autobedrijf. Aan de kant van de weg hadden ze in die sloot van een paar planken een vlondertje gebouwd en daar zat ik graag op want je kon daar wel eens stekelbaarsjes en salamanders zien. Maar op een keer heb ik me waarschijnlijk toch te veel over het water heen

gebogen en duikelde ik de sloot in, kopje onder. Gelukkig had Zwarte Willem, zo werd Hoekstra altijd genoemd, dat gezien of ze hebben hem gewaarschuwd, in ieder geval heeft hij me uit het kroost gevist waar ik in spartelde. Hij heeft me toen eerst, en ik zie het nog duidelijk voor me, met een melkkoker die hij een paar keer in de sloot met water vulde, al het kroos van me afgespoeld. Daarna heeft hij me naar huis gestuurd waar ik in m'n natte spullen hard naar toe gerend ben, m'n moeder heeft me toen ook onmiddellijk in bed gestopt

Zwarte Willem was overigens ook één van de weinigen die in een auto mocht rijden, en dat alleen omdat hij met een taxi reed. Maar benzine kreeg hij niet, die was voor de Duitsers gereserveerd, hij moest het met een gasgenerator doen die met hout gestookt werd. Hoe dat precies werkte weet ik niet, maar ik kan me die grote ketel voor op z'n auto nog duidelijk herinneren. Iets waar ik soms aan terug moet denken is het cadeau dat ik in Wirdum voor m'n verjaardag kreeg, dat was een houten vrachtautootje met zo'n open laadbak. Daar stonden een paar kleine melkbusjes op en een paar zakken. Die zakjes maakte m'n moeder van een paar ouwe lapjes en waren gevuld met zaagsel. Met een touwtje kon ik dat autootje dan achter me aan trekken en ik liep er het hele dorp mee rond, hoewel dat met die houten wieltjes over die klinkers niet altijd even lekker reed. En ik denk daar soms nog wel eens aan terug als ik zie wat kinderen, ook mijn kleinkinderen, tegenwoordig met Sinterklaas, verjaardagen of zó maar, aan cadeaus krijgen en dat heel gewoon vinden. Ze kunnen nooit zo blij zijn geweest als ik toen met dat simpele autootje. Ik gun het ze van harte, maar als ik al dat speelgoed zie, waar ze vaak maar heel weinig mee spelen, dan denk ik soms weer aan dat autootje waar ik toen als kleuter mee rond zeulde.

Iets anders wat me nog bijstaat was dat moment dat ik op een gegeven moment op straat speelde, ik stond net op het hoekje bij Hoekstra, en ik vond het dorp maar vreemd stil, je zag bijna niemand. Ineens hoorde ik een paar harde knallen, later hoorde ik dat het saluutschoten waren. Er was daar in de buurt op 21 januari 1943 een Britse Wellington bommenwerper neergeschoten waarbij de piloot om het leven gekomen is. Die werd door de Duitsers met militaire eer begraven waarbij ze saluutschoten afvuurden. Het graf is er nu nog en wordt nog steeds verzorgd. Hans kan zich het ook nog goed herinneren, hij stond vlak naast het graf toen die piloot werd begraven.

Wat me nu trouwens ook ineens invalt, was dat ik toen vreselijk brouwde, ik kon heel moeilijk de letter R uitspreken en dat wisten de mensen daar in het dorp. Ze hielden me dan wel eens op straat aan en zeiden dan "Corrie", zo noemden ze me toen nog, "zeg eens: trije protters op een prikkie". Dat is Fries en dat betekent drie spreuwen op een takje. Ja, en als ze me dat hoorden zeggen hadden ze er zo hun lol in. Ik ben daar trouwens ook steeds meer en beter Fries gaan praten, dat gaat natuurlijk vanzelf als je altijd met Friese kindertjes speelt. Ik wist dus precies wat ze bedoelden als ze het hadden over Mem = moeder, Hait = vader, Pake = opa, Beppe = oma enz. Dat waren gewone woorden voor me en ik gebruikte ze zelf ook. Ook de straatnamen noemde ik gewoon in 't Fries, als ze me vroegen waar ik was geweest of waar ik heen ging dan zei ik gewoon Lytse of Greate Buorren.

Toen brak na een half jaar het moment aan dat we weer naar ons volgende evacuatieadres moesten. Dat werd de boerderij van Keizer waar we op 30 juni 1943 naar toe gingen. Maar daar was alleen plaats voor Moeder, Annie en mij, Hans en Jan konden weer niet mee, Jan kon bij Willem Hoekstra de garagehouder ondergebracht worden, en Hans kwam bij de fam. Kalsbeek die een klein manufacturenwinkeltje, nog geen 50 meter verwijderd van ons oude adres bij Van der Werff, in Wirdum hadden. Maar ons gezin lag dus weer uit elkaar.

De boerderij van Keizer stond een eind buiten Wirdum en dat was voor mij te ver om nog naar de kleuterschool te gaan. Maar dat vond ik eigenlijk helemaal niet zo erg, er was voor mij genoeg te beleven op die boerderij. Keizer had een zoon Klaas en een dochter Nieske die alle twee al een stuk ouder waren dan ik, ik denk dat ze toen zo rond de zestien zeventien jaar waren.

Net zoals veel boerderijen in Friesland was ook dit een zogenaamde kop-hals-romp boerderij. D.w.z. de kop was het eigenlijke woonhuis, daar had je de, in ieder geval bij Keizer, de zondagse nette kamer en de slaapkamers. In die nette kamer kwam je eigenlijk nooit en zeker wij evacués niet. De hals was meer een grote gang naar de romp, het bedrijfsgedeelte, waar ook de grote woonkeuken was. Zover ik weet hebben we altijd gewoon in die woonkeuken gewoond waar ook Keizer zelf met

z'n gezin en z'n personeel altijd verbleef. In die woonkeuken werd gegeten, koffie gedronken en het was ook onze slaapkamer. Er was daar namelijk een bedstee in die kamer met twee grote houten deuren ervoor die overdag gewoon dicht waren. M'n moeder sliep op een apart kamertje op de zolder ergens achter de hooiberg. Ik had het net over koffiedrinken en nu ik dit opschrijf valt me opeens weer in dat ze daar hun koffie dronken uit grote ronde mokken zonder oortje eraan. Gek dat me dat nu weer ineens invalt. En gelijk denk ik nu ook weer aan dat typische smaakje dat de jus daar had, dat werd daar van uitgebakken spek gemaakt. Ik heb het later nooit meer ergens geproefd en toch weet ik dat nog, na meer dan vijftig jaar.

Je kon overigens al goed merken dat we aan het boerenleven gewend raakten, want als Annie en ik naar bed moesten, in de bedstee dus, en de deuren gingen dicht, dan gingen we koeien melken spelen. We hadden toen nachtjaponnetjes aan, Annie was de koe en ik zat dan maar aan die slippers van die nachtjapon te trekken alsof ik aan het melken was. Maar ja al gauw hoorden ze dan in de kamer, nee woonkeuken, dat we nog niet sliepen en dan mopperde de boerin dat we stil moesten zijn.

De boer, Keizer dus, bemoeide zich eigenlijk niet zo veel met ons, die had z'n werk in de stallen en op het land, hij had denk ik zo'n dertig á 40 koeien, voor die tijd een flink aantal. Nee, we hadden veel meer te maken met de boerin, een grote wat norske vrouw waar ik altijd een beetje beducht voor ben geweest. En hoewel er niet met haar te spotten viel, heb ik haar toch een keertje uit durven dagen. Ik weet niet meer wat de aanleiding was, maar om de één of andere reden was ze op me aan het mopperen. Hoe dan ook, ik werd ineens flink kwaad en zei zo venijnig mogelijk "dikke" tegen haar. Tot m'n grote verbazing werd ze niet kwaad maar begon ze na een korte verbazing ineens heel hard te lachen. Dat ze niet erg teerhartig was blijkt wel uit het volgende: Annie plaste toen nog vrij vaak in d'r broek en in bed. Toen dat de boerin op een gegeven moment begon te vervelen heeft ze Annie, die toen zo rond vier jaar was, helemaal uitgekleeft, en in d'r nakie bij een kalf in de stal gezet, Annie zelf zei later dat ze ook nog een emmer water over zich heen kreeg, tja van opvoedkunde gesproken. Wat ik nu nog niet snap is dat m'n moeder dat pikte, was ze misschien ook een beetje bang voor die boerin, of vond ze het misschien wel een goede maatregel? Ik weet het niet, trouwens ik weet ook niet of ze op dat moment wel op de boerderij was, want ze ging natuurlijk ook regelmatig naar Wirdum naar Hans en Jan. Maar je zou een kind op zo'n manier wel een trauma bijbrengen, en tegen het plassen heeft het uiteraard ook niet geholpen.

Heel veel later, zo rond 1970, heb ik mevrouw Keizer weer even, heel kort, terug gezien. Het was toen een klein oud vrouwtje dat met haar man in een bejaardenwoninkje in Wirdum woonde, Klaas had toen de boerderij overgenomen. Uit die tijd bij Keizer zijn er ook veel meer indrukken bewaard gebleven, niet zozeer complete verhalen maar, hoe zal ik dat nu eens uitleggen, meer sfeerindrukken. Het erf rond die boerderij, het grote grasveld met fruitbomen aan de voorkant van de boerderij waar de karrensporen naar het weiland doorheen liepen. De WC, zo'n ouderwetse, een paar planken met een gat erin, helemaal achter de boerderij boven op de gierkelder. De mesthoop achter de boerderij, de stapel ingekuult gras, ik zie het nog haarscherp voor me. Die boerderij lag overigens een heel eind van de weg af, als je er heen wilde dan moest je langs een lang smal karrenpad, waar je een stuk of drie hekken moest open maken, en natuurlijk ook weer sluiten.

Het was ook op deze boerderij waar ik eigenlijk alle indrukken op heb gedaan en die me later nog al veel heimwee naar Friesland hebben bezorgd, maar daar over later. Zoals ik al in de inleiding heb geschreven over geuren en geluiden, die heb ik dáár opgedaan. Sfeer is moeilijk onder woorden te brengen, maar soms verbeeld ik me nog wel eens, als ik aan die tijd denk, dat ik weer dat loeien van die koeien in de wei hoor op een late zomeravond, of die krakende wagen met die rammelende melkbussen met dat stampende paard ervoor. Ik mocht wel eens meerijden op de bok en soms mocht ik ook wel eens de teugels vasthouden. Maar meestal was ik degene die de hekken open en dicht moest maken, dan hoefde Klaas niet steeds af te stappen.

Als we dan op de wei kwamen waar de koeien al stonden te wachten om gemolken te worden dan kon je al zien dat ze zelf al wisten wanneer ze aan de beurt waren. Al die koeien hadden namen, ik heb er maar één kunnen onthouden, dat was Zwarthak, die de meeste melk gaf, voor die dagen de reusachtige hoeveelheid van zo'n veertig liter per dag. Als ze gemolken werden, werden de

achterpoten met een touw aan elkaar gebonden, want anders zouden ze misschien per ongeluk de melkemer omver kunnen schoppen. De melker had dan een melkkruk, dat was gewoon een plankje met één poot eronder en dan maar zorgen dat die emmer vol kwam. Ook dat geluid van die stralen melk die in die emmer spoten is iets wat me nog steeds bijstaat. Als de emmer vol was werd de melk in een melkbus, waar een soort zeef op stond, leeg gekiept waarbij die melk altijd flink ging schuimen. Na het melken werd die melkzeef en andere spullen door de dienstmeid op een vlondertje met een boendertje in de sloot naast de boerderij schoongemaakt. Dat moet je tegenwoordig ook niet meer proberen. Trouwens tegenwoordig worden de koeien allemaal met de melkmachine gemolken en wordt de melk in gekoelde tanks bewaard, dus melkbussen en melkzeven zul je nu niet meer op een boerderij vinden.

Die geuren op de boerderij waar ik het al eerder over had, ja die beesten hadden allemaal hun eigen geur. Ik rook zo of ik in de koeien-, paarden- of varkensstal was. En niet te vergeten de hooiberg en het ingekuilde gras. Als ik nu wel eens op de boerderij in Spaarnwoude kom moet ik altijd weer even die vertrouwde luchtjes opsnuiven, dan ruik ik Friesland weer, maar voor iemand anders zal het waarschijnlijk gewoon stinken. Dat waren de gewone geluiden en geuren van iedere dag, die waren zo gewoon waren dat je er niet bij stilstond. Maar het waren die geluiden en geuren, om maar te zwijgen van het Fries, die ik later in IJmuiden zo bijzonder gemist heb.

Wat die geuren betreft, daar heb ik weer zoiets typisch meegemaakt en nu loop ik even een paar jaar vooruit naar de periode na de oorlog toen we in Santpoort woonden. Ik liep toen met een stel jongens over een wei waarin een stel koeienvlaaien lagen. En nu kun je het gek vinden of niet maar die vlaaien hadden voor mij een vertrouwde 'stank', want dat was Friesland waar ik nog steeds heimwee naar had. Toen ik tegen die jongens zei dat die vlaaien eigenlijk helemaal niet stonken maar best wel goed roken hebben ze me eerst uitgelachen en even later werden ze zelfs een beetje pissig, want ik bleef het volhouden. Toen één van die jongens m'n voorbeeld volgde en er heel aarzelend een vinger in stak om te ruiken viel het hem toch tegen en werd die erg boos op me. Maar ik verbaasde me eigenlijk dat ze dat zo vonden stinken, want ik rook eigenlijk die koeien van Keizer.

Hoe vaak heb ik daar niet aan de rand van zo'n slootje zitten dromen, dan zat ik heel stilletjes naar de kieviten en futen te luisteren. Als ik daar in de wei aan de kant van zo'n boerenslootje zat dan kon je tussen het kroos en andere waterplanten allerlei interessante dingen zien, stekelbaarsjes, salamanders, kikkers enz. En ondertussen hoorde je dan de kieviten en andere vogels om je heen. Soms hoorde je ook wel ergens iemand die z'n zeis aan het slijpen was met een wetsteen, dat was ook al weer zo'n typisch geluid. Of neem bv. de hooitijd, dan kwam de boerin of de meid naar de wei waar ze met hooien bezig waren met een grote mand aan d'r arm met een theedoek erover heen. Daar zaten dan de koffieketel en mokken met een stuk Friese kruidkoek in. Dat hooien was overigens wel zwaar werk, ze moesten dat met een hooivork omhoog steken, en boven op dat hooi stond dan iemand, soms ook wel eens met z'n tweeën, om het van die vork af te trekken en op te stapelen. Als die wagen hoog opgeladen was, werd er in de lengterichting een lange paal opgelegd en die werd dan aan de voor- en achterkant met touwen aan de wagen vastgebonden. En dan ging die wagen, met twee paarden ervoor richting boerderij. En ik mocht er soms bovenop zitten, ja dan voelde ik me de koning te rijk.

Ik mocht ook wel eens op het paard zitten, ze hadden daar van die echte boerentrekpaarden, van die grote dikke zware knollen, reusachtig sterk maar wel goedge beesten. Zo'n beest merkte nauwelijks dat er iemand op z'n rug zat. Maar ik moest bijna een spagaat maken met m'n korte beentjes op zo'n groot dik lijf.

Ook de kippenren zie ik nog duidelijk voor me, die kippen hadden hun nachthok op de zolder van de boerderij, en om daar in het daghok te komen moesten ze via een hele stellage naar beneden lopen. Die kippenren was overigens nog precies hetzelfde toen ik daar rond 1998 nog eens kwam kijken. Ja, en ook het hanengekraai was weer zo'n vertrouwd geluid dat ik later wel eens miste. Als de kippen gevoerd werden, ze liepen ook vaak los over het erf, dan kwam de boerin met een schaalte voer en dan riep ze altijd "kiep, kiep, kiep". En dan kwamen ze van alle kanten aangerend.

In die tijd begon er toch ook wat meer van de oorlog tot me door te dringen, al wist ik natuurlijk niet wat dat allemaal precies te betekenen had. Er kwamen nu dagelijks, maar ook 's nachts, voortdurend grote formaties bommenwerpers over, bij een heldere hemel zag de lucht vaak bijna wit van de condensstrepen. En 's avonds vonden we het eigenlijk heel gewoon om bij het gebrom van die vliegtuigmotoren, en dat kon uren aan houden, in slaap te vallen. Overdag zag je dan al die glinsterende stipjes overvliegen, meestal in een V-formatie, m'n moeder vond ze altijd net op zilveren visjes lijken. En hoewel ik er natuurlijk niks van snapte zongen we in die tijd vaak een liedje op de wijs van Sarie Marijs en dat klonk zo: 'En toen vloog er een Tommie naar Berlijn, en dat vond de Führer helemaal niet fijn'.

Op een avond, ik lag al in de bedstee, was er opeens grote paniek. De boerin stond in de deuropening naar buiten te kijken en schreeuwde "d'r is een vliegtuig geraakt". En inderdaad kwam er een brandende bommenwerper omlaag, een Britse Lancaster, die even later neerstortte op het land van Arjen de Jong, een kilometer of drie vier verder. Dat was trouwens ons volgende evacuatieadres. Ik heb nog geprobeerd om me naar buiten te wringen om ook nog wat te zien, maar de boerin bleef met haar grote dikke lijf in de deuropening staan en stuurde me weer naar binnen en naar bed. Ze vond het veel te gevaarlijk voor me, hoewel dat vliegtuig minstens zo'n 4 á 5 kilometer verder was neergestort.

Wat me ook nog heel goed bijstaat was dat we op een gegeven moment een luid gebrom hoorden naderen dat steeds harder werd. Toen we om ons heen keken kwam er ineens een Duits vliegtuig heel laag boven de grond, misschien niet meer dan 20 á 25 meter, een rondje om de boerderij draaien. Ik weet nog dat het een vliegtuig met een dubbele romp was, het was waarschijnlijk een beetje bravoure van die piloot. Maar ondanks dat het een Duitser was hebben we er toch naar gezwaaid.

In die tijd begonnen m'n broers ook patroonhulzen te verzamelen, die de vliegtuigen bij hun luchtgevechten naar beneden lieten vallen. Als er ergens boven ons geschoten was, en dat gebeurde steeds vaker, bij Leeuwarden was tenslotte een vliegveld met Duitse jagers, dan werd er uitgekend waar je ongeveer hulzen zou kunnen vinden en soms vonden ze er ook een wel een paar. Ik weet nog dat we jaren na de oorlog nog een patroonband hadden van zo'n 2 meter lengte met allemaal lege hulzen erin. Je kunt het je tegenwoordig misschien nauwelijks meer voorstellen, maar wij zagen dat soort dingen zo vaak dat we ons daarover eigenlijk niet zo bijzonder druk maakten, en ik als klein jochie, ik was zo rond vijf jaar, natuurlijk al helemaal niet.

Maar op een gegeven moment werd het voor ons weer pakken geblazen want we moesten weer eens naar ons volgende evacuatieadres verkassen.

En zo kwamen we op 4 maart 1944 op de boerderij van Arjen de Jong terecht, waar die Lancaster was neergestort, die boerderij stond aan de Rijksweg naar Leeuwarden. Hans en Jan We zaten nu ook dichterbij ons in de buurt, die konden op de boerderij van Rinsma, een buurman van Arjen de Jong, worden onder gebracht. Dus daar konden we nu wat gemakkelijker contact mee houden. Het was alleen jammer dat die twee boeren ruzie met elkaar hadden, bijna een vete. Zover ik weet spraken ze nooit met elkaar en Rinsma werd ook nooit bij zijn naam genoemd. Hij werd steevast 'De Boef' genoemd als ze het over hem hadden, en ik wist toen ook niet beter dan dat het z'n gewone naam was.

Arjen de Jong had één zoon, Sietze, die ik me herinner als een lange knappe jonge vent. Helaas is hij kort na de oorlog aan difterie overleden. Over het verblijf bij Arjen de Jong zijn al wat meer herinneringen bewaard gebleven, ik zie de boerderij nog goed voor me, en zelfs het kamertje waar we onder gebracht waren zie ik nog een beetje voor me. Daar kon je alleen komen via een ladder waarmee je op de hooizolder kwam. Daar moest je dan helemaal omheen lopen, boven langs, over de koeienstal en aan het eind was een klein kamertje, waar we dan met z'n drieën sliepen. Toen Leuntje en ik in 1996 in Wirdum op een boerderijcamping stonden zijn we er nog eens langs gefietst. Waar ons kamertje was hadden ze inmiddels een dakkapel gebouwd, er woonde trouwens ook een ander op die boerderij. Arjen de Jong en z'n vrouw leefden niet meer. We zijn niet binnen geweest maar de buitenkant was niet veel veranderd, dat kwam me nog wel vaag bekend voor.

Op dat kamertje hadden we ook een bak met witte muizen, die waren van Jan, maar die mocht 'ie niet hebben van Rinsma, die was zeker bang dat er een muizenplaag zou komen. Dus heeft hij die bak stiekem op ons kamertje neergezet en wij mochten natuurlijk niks laten merken aan onze boer, want van hem mocht het ook niet. Maar na niet al te lange tijd, toen we op een gegeven moment op ons kamertje terug kwamen lag die bak op z'n kant en de muizen waren weg. Waarschijnlijk is de kat binnen kunnen komen en heeft ze opgevreten. Ik weet nog dat Jan erg teleurgesteld en boos was, maar wij konden er ook niets aan doen, en we konden moeilijk bij Arjen de Jong gaan klagen. Ze hadden daar ook nog een oud paard dat alleen nog maar voor licht werk werd gebruikt en dat paard mocht ik vaak aan z'n halster naar z'n stal brengen. Dat beest deed niemand kwaad, ik kon er gewoon onderdoor lopen. Hij kon al uit zich zelf de weg naar z'n stal vinden, maar als ik hem vast hield had ik toch het idee dat ik hem naar de stal bracht.

Voor het zware werk werden er een paar van die grote zware knollen gebruikt en reken maar dat die sterk waren, als je zag hoe ze die zware karren door de klei konden trekken.

Ze hadden daar ook nog een heel mooi bruin paard, dat Sietze alleen maar uit liefhebberij hield. Die kwam alleen maar voor de koets, een soort sjees op twee wielen, dus dat was echt een luxe paard. Alleen liep je in die tijd wel het risico, en dat gebeurde dan ook een paar keer, dat de Duitsers paarden kwamen vorderen. Vos, zo heette dat paard, werd dan door een veearts gekeurd. Als Sietze wist dat er weer een keuring aan zat te komen wist die één of ander trucje om dat paard kreupel te laten lopen. Als ik me niet vergis werd er bij dat paard een tijd lang een been opgebonden en als hij dan ging lopen leek het net of dat paard kreupel was, en daar zijn die Duitsers steeds weer ingestonken.

Ik mocht ook wel eens mee als er een koe gedekt moest worden. K.I. was toen hetzij onbekend of door de oorlog niet mogelijk misschien, maar in ieder geval werd zo'n koe dan naar een boer in de omgeving gebracht waar een stamboekstier stond te wachten, hoewel ik toen nog niet snapte wat dat allemaal inhield. Zo kan ik me in ieder geval van één keer herinneren dat er weer een koe gedekt moest worden en daarvoor moesten we een eind in de richting van Leeuwarden over de Rijksstraatweg lopen. De knecht van de Jong hield trok die koe aan een touw achter zich aan en ik liep erachteraan. Voor zo'n klein ventje als ik was het toch nog een flink eind lopen, wat ik me nog wel duidelijk kan herinneren was dat ik met een stok of een tak steeds maar die koe op d'r achterste sloeg, want die wilde volgens mij niet vlot genoeg doorlopen.

Hans en Jan, die dus bij de buurman Rinsma woonden, zijn nog eens naar 'onze' boerderij gekomen om te kijken of ze nog wat van dat vliegtuig terug konden vinden dat daar een poosje geleden was neergestort. Ik ben toen met ze op het weiland wezen kijken waar die machine was neergestort. Er was daar een grote krater in het land geslagen en overal lagen er nog brokstukken, eigenlijk meer snippers, in het rond. Een strop voor de Jong, want voorlopig liet die z'n koeien daar niet meer grazen, veel te gevaarlijk met al de aluminium splinters. De Jong had overigens in een schuurtje nog wel een heleboel grotere stukken opgeborgen, dat wist Hans en toen zijn we daar ook nog eens stiekem wezen kijken. Toen we daar zo'n beetje aan dat spul stonden te trekken, wie weet wat er allemaal tussen zat, kreeg de Jong ons in de gaten, die was niet blij en meteen kwam er een slot op die schuur. Ik heb me laten vertellen dat er nog jaren na de oorlog in dat weiland regelmatig stukjes aluminium naar boven kwamen.

Ik mocht ook nog eens een keer met Sietze mee, die moest wat wegbrengen of ophalen bij een boer die nogal een flink eind uit de buurt woonde. Daarom moest hij al 's morgens vroeg met paard en wagen vertrekken, ja en als ik meewilde zei hij, dan mocht dat wel maar ik moest wel erg vroeg opstaan. Dat is dan ook wel gelukt maar toen ik eenmaal op die boerenkar zat ben ik al weer vrij vlug in slaap gevallen in een bos hooi die op die wagen lag. Misschien heeft Sietze dat hooi er wel expres voor mij opgegooid, heb ik naderhand gedacht, in ieder geval heb ik van die tocht niet zo veel gemerkt.

Wat me ook nog bijstaat was een uitstapje dat was georganiseerd voor de evacués die in dat gebied waren onder gebracht. We zijn met een aantal paard-en-wagens naar de speeltuin in Oranjewoud gegaan. Van de heenreis staat me alleen nog vaag bij dat al die mensen op die wagens nogal veel

plezier hadden en voortdurend allerlei liedjes aan het zingen waren. Wat Oranjewoud betreft, ik weet nog dat ik daar in een doolhof ben geweest en dat er een lattenbrug was waarvan de middelste latten net in het water lag. Het was de kunst om daar over heen te rennen zonder dat je al te natte voeten kreeg. Ik zie Jan van ons er nog over heen rennen, maar ik mocht niet van m'n moeder.

Eén voorval bij Arjen de Jong staat me nog bijzonder goed voor de geest omdat dit zo uit één of ander komisch verhaal overgenomen zou kunnen zijn, maar in dit geval is het toch echt gebeurd. Op een zondagochtend maakte ik samen met Sietze een wandeling over het weiland rondom de boerderij en zo kwamen we ongemerkt vlak bij de boerderij van Rinsma, en die stond daar op dat moment toevallig op een hek geleund naar ons te kijken. Hij zei uiteraard geen woord tegen ons, want zoals ik al zei hadden de Jong en Rinsma een al lang slepende ruzie met elkaar en ook Sietze deed net of hij Rinsma niet zag. Als klein jochie snap je dat natuurlijk niet, maar ik wist niet beter of daar stond meneer de Boef want voor mij was dat gewoon z'n naam. Nou het is natuurlijk niet zo moeilijk te raden wat volgde. Toen we daar zo rakelings langs een zwijgende Rinsma liepen vroeg ik aan Sietze luid en duidelijk en dus heel goed verstaanbaar voor Rinsma, "Sietze is dat de Boef?". Ik geloof dat Sietze toen met een rood hoofd en hele grote stappen naar onze eigen boerderij is terug gelopen. Daar zaten ze net aan de koffietafel en daar werd het hele verhaal dus verteld. Ja, dat was natuurlijk wel even pijnlijk en langzaam begon ik ook te snappen dat ik misschien wel iets verkeerd gezegd zou kunnen hebben. Maar in plaats mij uit te leggen wat er nou precies aan de hand was en dat je zulke dingen beter niet hardop moet zeggen, begonnen ze me bang te maken. Wat zou die Rinsma wel niet allemaal met me doen als hij me te pakken kreeg. Ik weet nog dat iemand het over een mes had en over het slachten van stoute jongetjes, maar dat ging de rest van het gezelschap kennelijk toch weer te ver, want ze zeiden dat je een kind toch niet met zulke dingen bang moet maken. Maar het verhaal is nog niet uit, een week of wat later moest ik voor een boodschap naar het huis van de knecht, dat was Abma, die bij de Jong in dienst was. Hij woonde een paar honderd meter verder op de Rijksstraatweg in zo'n klein daglonershuisje. Annie ging met mij mee, maar daarvoor moesten we wel de boerderij van Rinsma voorbij. Toen we er vlakbij waren zijn we aan de andere kant van de wegberm in het gras gaan liggen om tussen het gras door naar de boerderij van Rinsma te turen of die er nog niet aankwam. Daar hebben we een behoorlijke poos zo gelegen maar we durfden toch niet verder en zijn uiteindelijk maar weer terug gegaan naar onze boerderij. En daar vroegen ze natuurlijk waar we zo lang gebleven waren. Toen we vertelden dat we niet langs Rinsma durfden omdat die ons zou kunnen pakken, zagen ze waarschijnlijk zelf ook wel in dat alles hun eigen schuld was, want kleine kinderen kun je natuurlijk al gauw wat wijs maken.

Wat weet ik nog verder uit deze periode, Annie bv. die is nog eens in de deel, zo heette die grote open ruimte in de boerderij, de hooiberg afgevalen waar ze op speelde. Ja, en toen had ze een gat in haar hoofd, dus dat was krijsen. Maar hoewel er net een wagen met een nieuwe lading hooi was binnen gereden waarop een paar knechten stonden die het hooi opstaken, stak niemand een hand uit om haar te helpen. Uiteindelijk is m'n moeder de deel binnengelopen om te kijken wat er aan de hand was. Nou die heeft die twee kerels wel even de waarheid gezegd, maar Annie heeft daar wel een litteken rechts op haar voorhoofd van overgehouden.

Maar ook m'n moeder heeft wel eens mee geholpen om zo'n hooiwagen leeg te maken, ik kan het me nu nauwelijks meer voorstellen als ik na ga wat voor een iel breekbaar vrouwtje het later geworden is. Stel je dat eens voor, m'n moeder op zo'n hooiwagen halfvol nog met hooi waar ze boven op staat en dan steeds maar zo'n hooivork met hooi omhoog steken waar dat dan aangepakt werd.

Een Sinterklaasavond kan ik me ook nog een beetje herinneren, hoewel er niet zo veel meer te koop was, ik weet trouwens ook niet meer wat ik toen gekregen heb, ik dacht een houten spaarpotje. Maar wel weet ik dat één van de knechten voor Zwarte piet speelde, in zoverre, ik heb hem zelf niet gezien, maar hij stak wat takkenbossen of een grote bezem tussen de deur door die op een kier stond en was daar even flink mee aan het zwaaien en rammelen. Eigenlijk was het meer bangmakerij maar goed dat was dan mijn Sinterklaas.

De oorlog die ging eigenlijk nog steeds min of meer aan mij voorbij. Er kwamen wel regelmatig legerauto's met Duitse soldaten voorbij maar dat was ik zo gewend, daar keek ik niet van op. Wat wel linker was, maar dat beseftte ik pas veel later, was dat de spoorweg zo'n tweehonderd meter van de boerderij af lag. De treinen werden regelmatig onder vuur genomen door de Tommies, zoals we de RAF noemden, dus per trein reizen was niet erg veilig. Maar meestal werden er eerst wel waarschuwingsschoten afgegeven zodat de mensen de trein uit konden vluchten. Om die treinen te beschermen hadden de Duitsers achter de trein van die platte wagons gekoppeld waarop afweergeschut stond. Ik heb het niet zelf meegemaakt, maar ik heb me laten vertellen dat zodra er Spitfires boven de trein verschenen, de trein stopte en iedereen, ook de bemanning van dat afweergeschut er vandoor ging. Maar je moet er niet aan denken dat zo'n trein inderdaad zo vlakbij ons onder vuur zou worden genomen, maar zoals gezegd dat is nooit bij ons in de buurt gebeurd.

Eén keer heb ik iets meegemaakt dat voor mij best eens minder goed af had kunnen lopen. Boven de koeienstal was een zolder met grote vierkante gaten die met luiken afgesloten konden worden. Door de open gaten werd er hooi naar beneden gegooid zodat dat precies voor die koeien op de grond viel. Die koeien stonden allemaal naast elkaar met een tussenschot ertussen en met hun achterste naar het middenpad. Boven elke koe had je dan zo'n luik, en eigenlijk moest je dan dat luik weer sluiten als je klaar was. Maar het was natuurlijk makkelijker om dat gewoon open te laten staan. Wij speelden altijd graag op die zolder, de hooilucht kan ik me nu nóg herinneren. En als je dan door dat open luik naar beneden keek kon je zo die koeien zien staan. Op een dag dat we daar weer op die zolder speelden ben ik waarschijnlijk over een rest hooi uitgegleden en ben zo door dat open luik naar beneden gevallen. De hoogte van die val viel wel mee maar ik zat ineens wel op de grond voor een jonge stier van een jaar of twee die daar op stal stond. Ik weet niet wie er het hardste schrok, de stier of ik, maar ik begon van de schrik te krijsen waardoor die stier ook steeds meer in paniek raakte. En hoewel hij vastgebonden stond, begon dat beest steeds harder heen en weer te dansen. Sietze, die in de gaten had wat er gebeurd, was riep wel tegen me dat ik me rustig moest houden maar dat haalde toen niet zo veel bij me uit, ik begon steeds harder te schreeuwen. Hij heeft zich toen, niet geheel zonder risico, langs die stier gewrongen en heeft me ertussenuit gevist. Vanaf toen was de hooizolder verboden gebied voor ons, ik geloof dat Sietze of de knecht ook nog een uitbrander heeft gekregen omdat ze die luiken altijd open lieten staan. Veel meer kan ik me van die boerderij niet meer herinneren, ik was toen ook nog niet ouder dan zo'n jaar of zes, dus dan vergeet je nog wel eens wat.

Ik heb niet meer kunnen achterhalen hoelang we bij Arjen de Jong hebben gewoond, waarschijnlijk tot eind 1944, want ik had er immers Sinterklaas nog meegemaakt, maar op een gegeven moment was onze periode daar voorbij en moesten we weer naar een nieuw adres.

En al wisten we het op dat moment nog niet, het einde van de oorlog begon te naderen, en waar we heen gingen zou ons laatste adres in Friesland worden. Op dat adres hebben we dan ook het einde van de oorlog en de bevrijding meegemaakt.

Ons nieuwe onderkomen was ook weer een boerderij, die stond aan de Rijksstraatweg bij Goutum, een dorp vlakbij Leeuwarden. Dat was de boerderij van Robertie, die er overigens niet zelf woonde, hij had een huis in Leeuwarden. Die boerderij staat er niet meer, na de oorlog is die afgebrand, doordat kinderen met vuur hadden gespeeld, er ligt nu een grote doorgaande weg en een viaduct op die plaats en er staat nu een Mc Donald. Vreemd genoeg kan ik me van de verhuizing niets meer herinneren, we moeten er toch over gepraat hebben. We moeten toch alles ingepakt hebben, maar ik weet het gewoon niet meer. In ieder geval zaten we ineens in Goutum op de boerderij van Robertie. Omdat ik nu zo rond de zes jaar moet zijn geweest kan ik me van die periode ook al veel meer herinneren dan voorheen, al is het nog steeds lastig om alles in de juiste tijdsvolgorde te zetten. Omdat Robertie niet zelf daar woonde konden wij beschikken over de twee kamers die aan de voorkant van de boerderij waren, in elke kamer waren twee bedsteden. Hans en Jan konden er nu ook weer bij, ruimte hadden we nu genoeg, dus ons gezinnetje was weer compleet. Ja m'n vader ontbrak natuurlijk, maar die was inmiddels uit m'n herinnering verdwenen, ik was ook nog zo klein toen die naar Engeland uitgeweken is.

In de gang tussen die twee kamers had je dan nog de deur naar een grote kelder waar we ook over konden beschikken. Daar lag weet ik nog een grote berg aardappelen waar we vrij over mochten beschikken. Er woonde ook nog een knecht met z'n vrouw op die boerderij, Van der Kooy heetten ze, waar we heel goed mee op konden schieten. Maar met Robertie was dat juist niet het geval, die liet duidelijk blijken dat 'ie ons niet zo erg mocht, het leek zelfs wel of 'ie een flinke hekel had aan ons, nou en wij toen natuurlijk aan hem ook. Hij was trouwens ook nog lid van de NSB, voor degenen die dat nu niet meer weten, dat betekent Nationaal Socialistische Beweging. Dat waren degenen die met de Duitsers samenwerkten, eigenlijk de Nederlandse Nazi's, na de oorlog zijn er dan ook een heel stel als landverraders de cel ingegaan.

Toen we op die boerderij arriveerden heeft Robertie ons meteen verboden om ergens anders op de boerderij te komen dan ons woongedeelte. En hoewel we dat toch wel stiekem deden als we wisten dat Robertie er niet was, heb ik me op die boerderij nooit echt thuis gevoeld. Ja, dat was wel wat anders dan bij Keizer en Arjen de Jong, daar mocht je bijna overal komen, en nu moest je altijd eerst kijken of die Robertie niet in de buurt was voordat je bv. de koeienstal inliep.

En hoewel mij niet alle pesterijtjes van Robertie opvielen, daar was ik dan toch nog te klein voor, merkte ik toch wel dat, als m'n moeder met Hans en Jan het over hem hadden, ze hem wel konden schieten.

Eén incident met Robertie staat me nog glashelder voor de geest. Overal rond onze boerderij hadden de Duitsers mijnenvelden aangelegd, en zolang de Canadezen nog niet in de buurt waren hadden ze daar waarschuwings-borden neergezet met zo'n doodskop erop en met de tekst Achtung Minen.

Nou mochten we ook niet op de bleek komen die voor onze boerderij lag, als je bij ons de deur uitkwam mocht je alleen maar over het grindpad naar het hek bij de uitgang naar de Rijksweg. Dat was natuurlijk erg kinderachtig van die man, het was een gewoon grasveldje bij ons voor de deur waar toch niks mee gedaan werd. Toen heeft Jan op een gegeven moment van karton een groot bord gemaakt en er ook zo'n doodskop op geschilderd met de tekst Minen, en dat heeft hij midden op dat grasveld gezet, zodat iedereen die daar voorbij kwam dat duidelijk kon lezen. Dat kreeg Robertie al erg snel in de gaten, ik zie hem nog ziedend van kwaadheid met grote stappen naar dat bord stappen en dat heel woest in stukken scheuren. Toen op weg naar m'n moeder om z'n beklag te doen. Nou m'n moeder had hem al aan zien komen en deed daarom alleen het ruitje in de buitendeur open en vroeg wat of hij moest. Nou ik weet niet meer waar ze hem allemaal voor uit heeft gemaakt, maar ik zie haar nog dat raampje dicht kwakken waarna ze er vervolgens op spuwde.

Er waren trouwens niet alleen mijnenvelden om onze boerderij, misschien vijftig meter verder op de Rijksweg hadden de Duitsers een grote betonnen anti-tank muur gebouwd. Die stond schuin over de weg, dus als daar een auto door moest, die paste er maar net door, dan kon dat alleen maar door voorzichtig schuin door die muur te rijden. Er zaten ook schietgaten in die muur, als je aan de andere kant van die muur daar doorheen keek kon je zien dat die precies op onze kamers waren gericht.

Ja, wat die mijnenvelden betreft, tegenwoordig zou je doodsangsten uitstaan als die nu nog zomaar naast je huis zouden liggen. Maar in die tijd vonden we dat eigenlijk heel gewoon, je wist automatisch dat je niet in een weiland mocht komen waar zo'n waarschuwingsbord in stond. Zo af en toe hoorde je wel eens een knal, dan was er meestal een konijn of een hond de lucht ingevlogen die op zo'n mijn had getrapt. Eén keer heb ik meegemaakt dat er een Duitse soldaat er op getrapt heeft. Toen de Canadezen steeds dichterbij kwamen werden de waarschuwingsborden weggehaald en werd de grond weer keurig glad gemaakt zodat je niets zag. Daar is kennelijk wat mis bij gegaan want opeens was er paniek, allemaal Duitse legerauto's op het erf, er was ook een Rode Kruisauto bij waar die gewonde soldaat werd ingeladen. Ik mocht er niet naar toe van m'n moeder, maar Jan wist later te vertellen dat die soldaat z'n been eraf was en dat hij een heleboel bloed had gezien, maar of die het ook werkelijk zo goed gezien heeft weet ik niet. Er kwam ook regelmatig patrouilles voorbij van de Duitsers, dat was de Feldgendarmarie, maar ze werden ook wel de Grüne Polizei genoemd, maar wij zeiden meestal de groenen, het was meer een soort MP zal ik maar zeggen. Eén keer zagen we aan de overkant van de weg een hond in zo'n mijnenveld lopen, net op het moment dat er ook een

Duitse patrouille op de fiets voorbij reed, en we zeiden toen meteen tegen elkaar, terwijl we daar zo vanuit onze kamer naar keken, wedden dat ze dat beest neerschieten. En ja hoor ze stopten, haalden hun geweer van hun rug, mikken en knal, want die landmijnen waren natuurlijk voor de Canadezen gereserveerd. Verder weet ik ook nog dat er langs de Rijksstraatweg, zover je kon kijken mangaten waren gegraven, zo'n anderhalve meter diep, waar net een soldaat in kon staan, die lagen daar zo om de 20 - 25 meter van elkaar in de wegberm. En dat alles omdat de Duitsers verwachtten dat er nog wel eens flink gevochten zou kunnen worden om Leeuwarden, maar gelukkig is dat niet gebeurd. Dat we in oorlogstijd zaten kon je ook gewoon merken aan wat Hans en Jan eens uitgehaald hebben. Tegenover de boerderij, in het weiland aan de andere kant van de weg, waar die hond was neergeschoten, lag dus een mijneveld. Toen zijn die twee broers van me op het idee gekomen om er een paar uit te graven en dat hebben ze inderdaad op een avond toen het donker was gedaan. Ze zijn toen, ieder met een paar van die dingen onder hun blouse weer naar huis terug gekomen waar ze die mijnen uit elkaar hebben gehaald. Als je dat soort mijnen zag dan leken ze wel een beetje op zo'n jeneverkruik, maar natuurlijk met een andere inhoud. Ze hadden een hele dikke stenen mantel waar allemaal revolverkogeltjes en scherven in zaten. Het was de bedoeling met die mijnen dat ze, als je er op trapte, eerst een meter boven de grond uitsprongen waarna ze explodeerden en waarbij al die scherven dan in het rond vlogen. Als je de ontsteker er uit draaide, die zat in de bovenkant geschroefd, dan kon je er veilig de springstof uithalen, dat was trotyl.

Je kunt er nu alleen maar je hoofd om schudden, die twee liepen niet alleen het risico van een ongeluk door een ontploffing, maar stel je eens voor dat ze door de Duitsers gesnapt waren, dan kun je alleen maar raden wat dan de gevolgen geweest zouden zijn. Vanuit ons raam konden we ook regelmatig zien als de Duitsers razzia hielden en fietsen in beslag namen van de mensen die daar voorbij kwamen fietsen, dat was voor ons net zo spannend als we vandaag de dag wel eens zien dat iemand een bekeuring krijgt. Wij zelf hadden ook een fiets, die hadden we boven in de bedstee tegen het plafond vastgemaakt.

Er zijn wel eens Duitsers bij ons in de kamer geweest om te kijken of er niks te halen viel maar ze zagen al gauw dat er bij ons niks was. M'n moeder is nog wel even benauwd geweest want ze had open en bloot een portret van Koningin Wilhelmina in een lijstje op de schoorsteen staan, maar dat hebben ze niet in de gaten gehad. Waar m'n moeder wel eens echt kwaad over kon worden was als ze zag dat die NSB, of de Landwacht, ook al van die verraders, mensen aanhielden die de boer op waren geweest om een paar liter melk of zoiets te halen. Als ze dan flessen met melk vonden werden die kapot gegooid, ja en dan kun je nog niks zeggen ook.

Je kon trouwens wel merken dat het in de laatste oorlogswinter, dus van 1944 - 1945, voor veel mensen steeds moeilijker begon te worden om aan voldoende eten te komen. Ze kwamen wel eens bij m'n moeder aan de deur, want ze dachten natuurlijk dat zij de boerin was. Nou kon m'n moeder gelukkig nog wel eens wat missen, een paar sneden brood bv. maar al te veel kon dat ook weer niet zijn. Wij hebben gelukkig nooit echt tekort gehad, want dank zij onze kennissen van onze vorige evacuatieadressen konden we meestal wel wat aanvullingen op onze rantsoenen krijgen. Vooral Hans nam nogal eens wat mee, soms kwam die met een boom aanzeulen die hij ergens bij een boer om mocht zagen, maar dat was natuurlijk vaak nog levend hout wat niet zo best brandde. Dan kon het wel een poos duren voordat dat goed brandde en dan stond wel de kamer een tijd onder de rook. Zo kregen we dan ook wel eens een geslacht konijn of zo. Wat Hans ook wel deed was dat hij soms wel eens wat verstopte wat hij had meegebracht. Als het dan gebeurde dat alles op was, dan kon hij een beetje geheimzinnig lachend de kamer uitgaan om even later terug te komen met bv. een pakje boter. We hebben nooit kunnen ontdekken waar hij dat altijd verstopte, al heeft m'n moeder, vertelde ze later wel eens, er diverse malen naar gezocht. Waar we ook mee boften was dat er in de kelder die wij konden gebruiken een flinke berg aardappelen lag die we - ik meen van Van der Kooy - over genomen hadden. En hoewel m'n moeder wel eens moest improviseren, echt honger hebben we gelukkig nooit geleden. Het is haar zelfs nog een keer gelukt om een cake bakken, die heeft ze toen, om af te koelen, in de kelder op een plank gezet. Dat hebben Annie en ik op een gegeven moment ontdekt en we zijn toen samen steeds weer naar die kelder geglipt om even een vinger in

die cake te stoppen om te proeven. We deden dat wel aan de achterkant van die cake, want dan zou m'n moeder het wel niet ontdekken dachten we. Uit die tijd stamt ook de 'oorlogstaart' zoals we die noemden. Die maakte m'n moeder van afwisselend biscuits en pudding die ze in laagjes op een schaal legde en dan hard liet worden en als ze dan zo'n vijf lagen had werd er jam op gesmeerd en dan hadden wij gebak. Tegenwoordig eten we het nog wel eens, maar dan meer als een toetje. Maar toen aten we dat echt als gebak bij de koffie, of wat daar voor door moest gaan. M'n moeder heeft ook wel eens stroop gemaakt uit suikerbieten, die stonden dan urenlang te sudderen op een miezerig vuurtje tot er uiteindelijk een soort stroop overbleef.

Wat ik ook vreselijk spannend vond was de "filmvoorstelling" die Hans eens heeft georganiseerd. We hadden uit IJmuiden een zogenaamde toverlantaarn meegenomen, eigenlijk een soort rdiaprojector. Aan de voorkant zat een gleuf waar je van die glazen plaatjes door kon schuiven. Op elk glaasje stonden dan zo'n vijf of zes plaatjes, dus die leken wel een beetje op dia's, al bestonden die toen nog niet. Als filmdoek werd dan een laken aan de muur opgehangen. Om stroom voor de filmlamp te krijgen had Hans een fiets, die uit de bedstee, op een soort stellage vastgezet en een dynamo op het achterwiel gezet, ja en dan moest Hans zich uit de naad trappen om voldoende stroom te krijgen. We hadden zelfs een echte film, die kon je ook met die toverlantaarn afdraaien, maar de filmspoel moest je wel met hand ronddraaien. En dan kun je je indenken dat de kwaliteit niet zo best was, maar er bewoog in ieder geval iets op het laken, er staat me iets bij van een schip en zwemmers in zee. Speelgoed hadden we niet zoveel, daarvoor moesten je gewoon wat improviseren. We hadden bv. een lange ketting van in elkaar geregen kippenringetjes, wel zo'n twee meter lang. Verder hadden we nog een doos met gekleurde figuurtjes, driehoeken, vierkanten en ruiten. Daar kon je eindeloos figuren mee maken. We hadden ook een legpuzzel die bestond uit hele grote stukken, het was een afbeelding van twee kinderen onder een appelboom. Verder kan ik me nog een soort puzzel herinneren van vierkante blokjes, op elke kant stond een stukje van de totale afbeelding. Door ze te draaien kon je zodoende zes verschillende plaatsjes krijgen. Hoewel we nog niet konden lezen heb ik altijd erg genoten van een paar 'stripboeken' die we toen hadden zoals Myra het elfje, Pam en de maanapen, Jamboree, Opa Bol en de ijzeren knol enz. Ik vind het nu nog bijzonder spijtig dat die boeken verloren zijn gegaan. Waar ik ook heel veel in gebladerd heb was een Winterboek. Vroeger werd er elk jaar een Winterboek uitgegeven, vol met verhaaltjes en spelletjes, het was de bedoeling om met dat boek de lange winteravonden door te komen.

Ik kan me nu nog een aantal van die plaatjes en verhalen uit dat boek herinneren, maar dat komt ook omdat we dat boek nog een hele tijd na de oorlog hebben gehad.

In die tijd kwam er ook regelmatig een politieagent bij ons op bezoek. We kenden hem nog wel uit Wirdum, waar hij woonde en wat z'n standplaats ook was. Hij heette De Boer, maar wij noemden hem altijd pliesie de Boer, en hij kwam regelmatig geld bij ons brengen.

Pas veel later hoorde ik dat de rederijen van degenen die naar Engeland waren uitgeweken, zoals mijn vader dus, samen met de banken een noodregeling voor de achtergebleven families hadden ingesteld. I.v.m. eventuele represailles mochten de Duitsers daar niets van weten zodat alles in het geheim moest gebeuren. Daarom bracht De Boer, die in het verzet zat, deze ondersteuning bij de evacués in zijn rayon rond, want wie zou er nu een agent op z'n ronde verdenken.

Omdat we nu dicht bij Leeuwarden, dat noemen ze in Friesland overigens Ljauwert, zaten konden we daar nu ook vaker heen, het was te lopen dus nu kwam ik daar ook iets vaker. Van Leeuwarden kan ik me nog een paar voorvallen herinneren, we zijn daar bv. eens een keer bij V&D binnengelopen, en daar stonden bij de ingang een paar levensgrote nagemaakte olifanten. Jan die altijd alles moest onderzoeken, keek eens een keertje onder de staart van zo'n olifant en zag daar een knopje zitten, waar hij natuurlijk meteen op moest drukken. Meteen begon die olifant te schudden en met z'n slurf heen en weer te zwaaien, m'n moeder die het daar toch wel een beetje benauwd van kreeg is toen maar snel met ons doorgelopen. Waar ik eens van geschrokken ben, maar waar de anderen de grootste lol over hadden, was toen ik eens aan de hand van m'n moeder door Leeuwarden liep en haar even los liet. Even verder pakte ik zonder op te kijken haar hand weer vast en liep zo de straat uit maar op een gegeven moment voelde ik toch iets vreemds. Toen ik omhoog keek zag ik dat ik aan

de hand van een vreemde vrouw liep. Toen ik heel geschrokken om me heen keek zag ik m'n moeder staan die alles gezien had en daar vreselijk om moest lachen. Trouwens ook die vrouw die ik een hand had gegeven moest er erg om lachen.

Ik heb in Leeuwarden ook een keer Sinterklaas gevierd, Maar ik weet niet in welk jaar en waar we toen woonden. Dat Sinterklaasfeest was speciaal voor de evacués georganiseerd in het gebouw De Harmonie. Maar die naam kon ik niet uitspreken en daarom zei ik altijd De Hallemenie. Als we zo door Leeuwarden liepen kwamen we altijd langs de etalage van een winkel, wat daar precies in stond weet ik niet meer, ik had alleen maar interesse in één ding, dat was een model van een Amerikaanse bommenwerper, een B 17, die ze Vliegend Fort noemden. Als je voor die etalage stond en je even bukte kon je de onderkant van dat vliegtuig zien waar je tussen de geopende bommenluiken de bommen zag hangen. Dat was vaste prik voor me, als we er langs liepen, ging ik altijd even door de knieën.

Sommige plekken hebben nu nóg steeds een bekende klank voor me zoals bv. de Oldehove, een oude kerktoeren, de Waag, een groot plein, of Us Hait een standbeeld van een stadhouder uit vroegere tijden. Ik hoefde later maar zo'n naam te horen en ik dacht weer aan het Leeuwarden van toen, toen ik daar met m'n moeder door die straten liep. In 1998 ben ik er weer terug geweest, de Waag en de Oldehove stonden er uiteraard nog, zelfs V&D stond nog op dezelfde plaats maar verder kon ik niets meer van vroeger herkennen, het leek trouwens allemaal veel kleiner dan toen.

Waar we in die tijd graag op bezoek kwamen was bij Dijkhuizen, dat waren ook evacués, die woonden daar in een klein huisje aan de rijksstraatweg in Goutum, misschien tien minuten lopen bij ons vandaan. Het was al een bejaard echtpaar, ze hadden twee zoons, waarvan ik er één pas na de bevrijding voor het eerst gezien heb en een dochter, ik denk dat die ook al zo'n 17 á 18 jaar was. Mevrouw Dijkhuizen was een kleine ronde vrolijke lachebek, maar haar man was een nogal stille man die ik me alleen maar schilderend achter z'n schildersezel kan herinneren. Hij kon ontzettend mooi ouwe zeilschepen en zeegezichten schilderen. Daar hebben wij er een aantal van gekregen, in ruil voor eten waar wij nog wel eens wat van over hadden, zoals die berg aardappelen in de kelder. Als we daar op bezoek kwamen mochten we wel kijken als hij aan het schilderen was, maar we moesten ons wel altijd rustig houden. Maar op een keer wilden zowel Annie als ik ons voordringen om beter te kijken, ik kroop geloof ik zelfs onder die schildersezel door, en Annie wilde dat ook en natuurlijk stootten we tegen die schildersezel. Tjonge, wat werd die man kwaad, we mochten voortaan nooit meer in z'n buurt komen als die aan het schilderen was. Die schilderijen hebben later altijd bij ons in de kamer gehangen, ook nog toen we al weer jaren later in IJmuiden woonden. Helaas zijn de meeste verdwenen maar daar kom ik later nog wel eens op terug. Bijna op dezelfde plek woont nu Klaas Keizer in een klein huisje, zijn boerderij wordt nu door z'n zoon beheerd.

Aan de spelletjes die Hans en Jan speelden kon je ook heel goed zien dat het oorlog was, ze zagen ook niet anders. In de kamer naast onze woonkamer waar we eigenlijk alleen maar sliepen en waar we allerlei spullen hadden opgeslagen kon je die twee vaak met hun oorlogsspelletjes bezig zien. Ze hadden notabene een paar tafels op hun kant gezet als dekking, en dan schoten ze met katapulten op elkaar. Soms schoten ze zelfs met krammetjes, ze hebben er wel eens zo'n krammetje met een nijptang uit een deur moeten trekken.

Hans is altijd al een knutselaar geweest, en zo had hij ook een paar geweren en revolvers gemaakt van hout. Met behulp van elastiek kon je daar echt houten pijltjes met een spijkertje erin mee afschieten, en nog met een behoorlijke snelheid ook. Dus als ze weer eens zin hadden om oorlogje te spelen werden eerst onze hond Herta en de poes Miepsie de kamer uitgegooid en dan kon het schieten beginnen.

Die twee waren ook nog eens een tijd bezig om zelf tabak te maken, ze konden daar ergens aan tabaksbladeren komen, die leken wel een beetje op rabarberbladen. Ze hebben die dan onder een afdakje te drogen opgehangen om ze daarna fijn te snijden. Of ze er ook echt wat aan gehad hebben weet ik niet meer. Maar ze hadden ook nog een alternatief ontdekt om surrogaattabak te maken. Langs de berm groeide er een soort onkruid, ik dacht dat het een soort Kamille was, met van die kleine gele bloemetjes. Die hebben ze net als die tabaksbladeren laten drogen en dan met de hand

verkruid. Ja, en toen natuurlijk roken, als vloeier werd dacht ik krantenpapier gebruikt. Het stonk vreselijk en ik geloof dat ze daar dan ook niet mee door zijn gegaan.

Ik zelf zat nogal eens te proberen wat ik allemaal niet met een vergrootglas kon laten branden. Het mooiste was als ik een stuk mica te pakken kon krijgen, als je daar zo'n brandpuntje op kon krijgen dan kwam er ineens een vlammetje en een rookwolkje omhoog, ik kan me nu nog dat typische geurtje herinneren als dat spul ineens begon te branden.

Vlakbij de boerderij heb ik ook nog eens een luchtaanval meegemaakt. Tussen ons en Leeuwarden had je eerst nog een soort voorstad of buitenwijk met de naam Huizum. Daar stond ook een fabriekje met een hoge schoorsteen, wat daar gemaakt werd weet ik niet maar ineens hoorden we vliegtuigen neer duiken en weer optrekken terwijl ze met hun mitrailleurs dat fabriekje onder vuur namen. Dus wij vlogen meteen naar buiten om te kijken, en iedere keer als er een zwarte rookwolk omhoog kwam stonden we te juichen, "ja alweer raak", het leek wel een voetbalwedstrijd. Ik weet nog dat er vlakbij ons een wat oudere man stond, die was van de straatweg bij ons het erf op gevlucht om te schuilen, hij stond werkelijk op z'n benen te trillen, en wij stonden daar maar te springen en te juichen. Wat we ook wel eens zagen was een witte rookpluim heel in de verte die heel snel omhoog klom. Hans wist te vertellen dat dat een V2 was die de Duitsers op Engeland en op al bevrijd gebied afschoten. Als dat rookwolkje ineens naar beneden kronkelde, zei Hans, dan was de start mislukt en was die V2 meteen na de start weer neergestort. Dus ik lette altijd op of de start gelukt was, dat heb ik diverse malen gezien. Maar ik had toen nog geen flauwe notie wat een V2 nu was, het was weer zo'n verschijnsel wat je misschien wel interessant vond maar dat er verder gewoon bij hoorde.

Een andere keer was het echt gevaarlijk, zonder dat wij dat trouwens op dat moment beseften. Er cirkelde een Spitfire laag rond onze boerderij, ik denk op zoek naar doelen. Vlak voor onze boerderij stopte toen een Duitse legertruck om onder de bomen te schuilen. Er klom zelfs nog een Duitse soldaat boven op de cabine, ik zie hem daar nog staan, hij stond daar heel stoer te doen met een geweer in z'n handen om dat vliegtuig in de gaten te houden. Alsof hij met dat geweer iets had kunnen uitrichten. Die auto werd niet door die piloot opgemerkt maar later hoorden we dat die auto vol met munitie zat.

Ik weet ook nog dat er op een gegeven moment een open Duitse personenauto bij ons het erf op reed. Hij reed door tot hij bij de hooiberg kwam waar Van der Kooy net aan het werk was. Later vertelde Van der Kooy dat de Duitse officier die uit die auto stapte tegen hem zei dat hij nog even een boodschap te doen had en dat Van der Kooy zolang goed op de auto moest letten omdat er een vracht handgranaten in lag, er mocht dus niemand in de buurt komen. Nou Van der Kooy was daar helemaal niet blij mee, en als we uit de verte er maar naar keken begon die al te schreeuwen dat we uit de buurt moesten blijven.

Je kon merken dat de oorlog nu ook langzamerhand bij ons in de buurt begon te komen. Er kwamen steeds vaker Duitse troepen voorbij, in trucks, per (in beslag genomen) fiets of gewoon te voet. Ook werden er nu razzia's gehouden om mensen op te pakken die dan allerlei werk moesten doen voor de Duitsers, zoals loopgraven graven bv. Ze hadden bijna ook de dochter van Dijkhuizen te pakken gekregen, want de Duitsers zochten een stel vrouwen voor huishoudelijk werk, zoals eten schoonmaken, koken en afwassen, de was doen enz. Het is dat ze toevallig niet op die dag naar Leeuwarden moest zijn zoals anders, want anders was ze de klos geweest.

Er werd nu ook steeds meer over de naderende Canadezen gepraat, heel vaak kon je nu in de verte het gedonder horen van het geschut. Op een gegeven moment hoorden we dat ze nu al zo dicht bij waren dat we binnen enkele dagen wel bevrijd zouden worden, misschien morgen of overmorgen wel. Omdat het nu toch een beetje link begon te worden op die boerderij, ik schreef al over die schietgaten in die anti-tank muur, moesten we 's nachts ergens anders slapen. En dat was in een gebouwtje, ik dacht de kleuterschool, in Goutum.

Daar hebben we dus onze beddespullen op de grond gelegd en dan maar afwachten. Ik weet nog dat de ramen erg hoog zaten, als je er door keek kon je een paar honderd meter verder de Rijksstraatweg zien liggen, en daar werden de Canadezen dan ook verwacht. Maar voor mij zaten ze te hoog om er door te kijken, trouwens ik moest met Annie ook onder de dekens blijven liggen.

Om me een beetje te pesten zei Jan geregeld tegen me als hij door het raam keek, "Ja, ik geloof dat ik al tanks en pantserwagens zie rijden". Dus iedere keer wilde we ook kijken terwijl er niets aan de hand was.

Op een morgen is er in alle vroegte wel een kleine verkenningseenheid van de Canadezen met een paar pantserwagens tot aan de rand van Leeuwarden gereden om te zien hoe de situatie was, maar daar hebben wij niets van gemerkt. Ik denk dat we toch nog wel zo'n nacht of drie vier in dat schooltje hebben geslapen.

Toen waren er ineens lange colonnes Canadese tanks, jeeps, pantserwagens, trucks, radiowagens en weet ik niet wat voor soort voertuigen op de rijksstraatweg te zien. Ik weet nog dat ik net op een boerderij was die een paar honderd meter bij ons vandaan lag om een fles met melk te laten vullen. Ik had toen al gekleurde papieren linten in m'n kousen gestoken, want elk moment konden de Canadezen komen. Ik ben toen in ieder geval zo snel ik kon met m'n fles melk terug gelopen, en toen ik de weg overstak, er stonden allemaal mensen langs de weg, zag ik in de verte de tanks al aan komen rollen.

En daar kwam voorlopig geen eind aan, stoppen deden ze niet want er werd nog heel wat weerstand van de Duitsers verwacht. In Leeuwarden viel het allemaal wel mee, maar ik hoorde dat ze verder op, o.a. bij Harlingen in de buurt, nog zware gevechten hebben moeten leveren met flink wat verliezen aan doden en gewonden.

Als je de Rijksstraatweg af keek, dat kon goed want die liep daar in een flauwe bocht, dan zag je zover als kon kijken steeds maar weer nieuwe voertuigen aankomen. Maar uiteindelijk liep de kop van de aanvalsmacht toch vast in Leeuwarden, want op een gegeven moment stopte alles, dus toen kon ik op m'n gemak al dat spul bekijken. Ik weet dat één van die tanks een oranje wimpeltje had met een portret van koningin Wilhelmina er op. Een soldaat wenkte naar me en wees op die wimpel en vroeg kennelijk of ik wist wie dat was, ja en dat wist ik. Voor Hans en Jan waren dat natuurlijk helemaal hoogtijdagen, al dat oorlogsspul zo vlakbij. We zagen toen ook voor het eerst van die kleine open tanks, brenguncarriers werden ze genoemd waar een man of vijf zes mee konden worden vervoerd met hun uitrusting. En daartussen door zag je om de haverklap koeriers op motorfietsen voorbij scheuren, die gebruikten te pas en te onpas van die sirenes die ze op die motoren hadden gemonteerd. En natuurlijk Jeeps in allerlei uitvoeringen, als ambulance, als radiowagen enz. Echt we keken onze ogen uit, zoiets hadden we bij de Duitsers nog nooit gezien. Dat waren spannende dagen voor ons, ineens zag je overal vreemde uniformen, maar ook het verzet kwam nu openlijk op straat. De ondergrondse, zoals we ze altijd noemden, hadden toen als een soort uniform allemaal een blauwe overall aan en ze droegen dan ook nog van die ouderwetse helmen zoals het Nederlandse leger die voor de oorlog gebruikte. Ze liepen allemaal met een stengun rond, ze deden toen dienst als politie, ik geloof dat ze zich wel een beetje stoer vonden.

Op een keer kwam er een Jeep met een rotgang voorbij scheuren waarbij één van die Canadezen z'n baret verloor, maar ze stopten niet om dat ding op te rapen. Hans heeft hem toen opgeraapt, het was een baret met een wereldbolletje als embleem en er zat een pluizenballetje op zoals dat hoorde in dat regiment. Toen hij die baret liet zien aan Arie Dijkhuis, een zoon van die Dijkhuis waar ik het over had, die was ondertussen uit gevangenschap terug gekomen, wilde die hem wel hebben. Ze hebben toen geruild, Hans kreeg een Duitse bajonet of legerdolk en Arie kreeg z'n baret.

Maar de gevaren waren nog niet echt voorbij, want het stikte rondom onze boerderij nog van de mijnenvelden, en die moesten natuurlijk zo snel mogelijk geruimd worden. Dat werd door Duitse soldaten gedaan onder toezicht van Canadezen, want die Duitsers wisten natuurlijk wel waar die mijnen lagen. Het waren eigenlijk maar twee verschillende soorten mijnen, die stenen kruikjes, waar ik het eerder over gehad en dan ook nog een soort, die op kleine houten kistjes leken. Het deksel stond, als de mijn op scherp was gesteld, op een kiertje open, en als je er op trapte drukte dat dekseltje een veiligheidspalletje weg en een explosie volgde, en als het goed was dan was je ook je been kwijt. Het waren in wezen hele simpele mijnen, ik zou ze nu nog zo kunnen demonteren. Die mijnen werden door de Canadezen dan onschadelijk gemaakt en bij ons op het erf gescheiden opgestapeld. Dus kistjes op een hoop, ontstekers bij elkaar, trotyl, de springstof dus, bij elkaar en dan kon het verder geen kwaad. En dat is natuurlijk de kat op het spek binden met twee jongens als Hans

en Jan in de buurt. Toen die Canadezen even weg waren voor een pauze, en er geen bewaking achter bleef, hebben ze zo maar voor de lol een stel van die gedemonteerde mijnen weer in elkaar gezet. Je kunt je voorstellen dat die Canadezen toen ze weer terug kwamen niet blij waren. Ze hebben toen ook meteen die gedemonteerde mijnen afgevoerd, maar wat ze niet wisten was dat Hans en Jan inmiddels wel een voorraadje van dat spul in 'veiligheid' hadden gebracht voor eigen gebruik. Die springstof trotyl leek wel een beetje op van die harde blokken Sunlightzeep, alleen rook het heel anders. En wat moet je nu met trotyl doen, nou eerst hebben ze samen met twee neefjes van Van der Kooy, die daar toen logeerden, geprobeerd of dat spul niet gebruikt kon worden om het fornuis aan te steken.

Dat lukte gelukkig niet, want de hitte van een lucifer was kennelijk onvoldoende om dat spul te laten exploderen. Toen hebben ze in het grasveld voor de boerderij een klein kuiltje gemaakt wat takjes erin, het trotyl er boven op, en toen aangestoken.

Op een afstandje hebben ze toen verdekt opgesteld gekeken wat er zou gebeuren, en ja hoor even later een gigantische dreun, een fontein van modder en gras, en dat was dan het trotyl. Een paar kippen die daar toevallig in de buurt rondscharrelden hebben de schrik van hun leven gekregen, die zijn dagenlang zoek geweest. We hebben wel een flinke voorraad van die ontstekers die uit die mijnen kwamen meegenomen toen we uit Friesland terug kwamen. Die dingetjes waren ongevaarlijk, een soort bakelieten pijpjes, met een slagpin en een slaghoedje. Die gaven alleen maar een flinke vonk en een knal, ik heb er toen genoeg laten knallen, Hans en Jan hadden gelukkig een hele voorraad weggestopt. Later toen we in Santpoort woonden heb ik er nog wel eens een paar gegapt uit Jan z'n voorraad om ze daar aan m'n vriendjes te demonstreren. Ik was bijzonder verbaasd dat ze zo vreselijk bang werden en meteen weghouden als ik weer zo'n ontsteker liet zien en vertelde wat je daar mee kon doen.

Wat er nu ook stond te gebeuren, hoewel ik er zelf niet zo aan dacht, was dat mijn vader nu wel eens terug zou kunnen komen. Op een paar Rode Kruis brieven na die m'n moeder in het begin van de oorlog had ontvangen, hadden we niets meer van hem vernomen. Ik zélf kon me er nog nauwelijks iets van voorstellen. Er waren natuurlijk wel foto's van hem in het album waar ik wel eens inkeek, maar het begrip vader had toen nauwelijks betekenis voor me, het was niet meer dan een vage figuur uit het verleden. Ik weet nog wel dat Jan eens een rijmpje over hem had gemaakt, de eerste twee regels heb ik onthouden, 'M'n vader zit in Engeland, met z'n pootjes in verband'. Later toen m'n vader dat eens las en naging wanneer dat rijmpje ongeveer was geschreven merkte hij dat hij omstreeks die tijd inderdaad in het hospitaal was opgenomen met een scherf in z'n been.

Ik kan me indenken dat het voor m'n moeder nu ook spannende dagen werden, zou m'n vader nog gezond terug zien, en wanneer. Hoe kwam ze met haar kinderen en spullen weer terug in IJmuiden, van Hans had ze gehoord, die was in de oorlog nog eens naar IJmuiden geweest, dat er van ons huis niets meer overeind stond. Alleen de voorgevel stond nog overeind, dat heb ik trouwens later zelf nog kunnen zien, toen ik daar een jaar later nog eens kon rondkijken.

Maar ik hoefde me voorlopig nog geen zorgen te maken, ik had genoeg te zien, er kwamen nog steeds militaire colonnes voorbij. Als ik dan eens tegen Jan zei dat er weer een paar tanks of pantserwagens bij ons voor waren gestopt dan kon hij er wel eens de pest in hebben. Hij moest naar school en dan kwamen er net weer tanks voorbij. In Leeuwarden hadden die Canadezen een tijdelijk kamp ingericht, midden op de Waag hadden ze tenten neergezet en om de mensen een beetje op afstand te houden hadden ze daar een paar rollen prikkeldraad om heen gelegd. Net toen ik daar zo stond te kijken wilden een paar die soldaten leuk zijn en gooiden een paar repen chocolade tussen dat prikkeldraad. Natuurlijk sprongen er gelijk een stel kinderen daar op af, ik wilde ook maar m'n moeder hield me tegen. Wel begrijpelijk als je zag dat die anderen hun goed stuk scheurden, en in die tijd moest je dan maar proberen om aan nieuwe kleren te komen.

Eén keer was er vlak bij onze boerderij een soldaat, die z'n pistool wel eens wilde demonstreren, aan het schieten. Zomaar van de weg het weiland in, ik stond er toevallig net bij, en kon daarom naderhand de lege hulzen oprapen. Toen ik dat later tegen Jan vertelde toen die uit school kwam

moest hij daar natuurlijk ook meteen gaan zoeken. Hij heeft zowaar nog een kogel uit een boomstam weten te pulken die daar in was geschoten.

Er valt me nu ik dit zo opschrijf ineens nog een ander voorval in, Hans had Jan verteld dat je met een paddestoel prachtige kleuren op papier kon krijgen. Je moest de hoed van zo'n paddestoel een nacht op dat papier laten liggen en dan had je de volgende ochtend een prachtig kleurenpatroon op je papier. Hij moest dat bv. maar eens met z'n schoolschrift proberen, dan zou iedereen in z'n klas jaloers op hem zijn. Een beetje aarzelend heeft Jan dat toen gedaan, maar toen hij de volgende ochtends z'n schrift pakte bleek er alleen maar een grote vieze vlek op het kaft te zitten. Maar dat niet alleen, die vlek was bijna door alle bladzijden van dat schrift heen gesijpeld en dat schrift was bijna vol met taallessen of rekensommen. Toen was Jan niet blij, want moest hij nou op school vertellen, ik weet niet hoe het afgelopen is maar ik denk dat Hans dat van die paddestoelen ook maar alleen gehoord had.

Toen kwam 's avonds laat ineens m'n vader weer terug, Hij was met een militaire auto meegereden met zakken en kisten vol met spullen waarvan hij dacht dat we er misschien wel gebrek aan hadden. Ja, ik keek een beetje vreemd tegen hem op, en hoewel ik het me niet meer herinneren kan, zou Annie volgens eigen zeggen, zich verstopt hebben uit angst voor die vreemde man die daar ineens in een matrozenuniform in onze kamer zat. Het was daar onder de in de buurt wonende andere evacués al gauw bekend dat Gerrit Visser uit Engeland terug was en ze kwamen allemaal al vrij snel op bezoek. Ik kan me herinneren dat er zelfs een soort feestavondje werd gehouden waar al die mensen op af kwamen. Het viel mij toen als jochie niet zo op maar al die mensen die nu ineens zo met ons meeleeften, en zich te goed deden aan de sigaretten en de echte koffie die m'n vader had meegenomen, hadden zich daarvoor nooit zo erg om ons bekommerd. Van één familie weet ik de naam nog, dat was de fam. Langbroek.

Toen we later weer in IJmuiden terug waren, en de tijden weer normaal werden, waren ze ons weer snel vergeten. Maar op dát moment was m'n vader het middelpunt en de gevierde held die in Engeland voor ons gevochten had. Ik zie m'n vader en m'n moeder daar nog zitten die avond in die kamer op de boerderij van Robertie. Als ik nu bedenk dat hij niet zo lang na de oorlog weer gewoon burger werd, regelmatig werkloos was en van de Steun moest leven, zo heette toen de Bijstand, dan ik me indenken dat dit alles voor hem later bijzonder frustrerend moet zijn geweest, maar daar kom ik later nog op terug.

In die tijd zag ik ook m'n tante Bertha weer met haar twee kinderen Jan en Tonie. Die bleken ook als evacués naar Friesland gekomen te zijn, zij waren in Twijzel, op de grens van Friesland en Groningen onder gebracht. M'n moeder zal dat misschien wel geweten hebben maar ik kende haar nauwelijks meer. Ik kan me trouwens ook niet herinneren dat we elkaar in Friesland nog bezocht hebben. Later in IJmuiden is tante Bertha weer hertrouwd, maar het contact is toen langzaam verloren gegaan.

Toen m'n vader in de loop van de dagen ook hoorde hoe Robertie ons had behandeld besloot hij hem op te wachten. We stonden met ons drieën, m'n vader, Annie en ik, op de hoek van de boerderij te wachten want we wisten wel zo ongeveer wanneer hij naar de boerderij zou komen. En ja hoor daar kwam hij aangefietst samen met twee of drie knechten. M'n vader stapte naar voren en vroeg wie Robertie was en of hij maar even af wilde stappen, maar die zei iets in de geest van "ik heb niks met je te maken" en spurte snel door op z'n fiets. M'n vader schijnt er toen bij de politie werk van gemaakt te hebben om hem op te sluiten, want in die tijd, zo heel kort na de bevrijding, leek het er wel een beetje op dat als je maar in een militair uniform liep, men je graag overal mee van dienst wilde zijn. In ieder geval kwam er op een gegeven moment een politieagent bij ons de deur uit, en ik hoor hem nog tegen m'n vader zeggen, "we zullen er wel voor zorgen dat Robertie in de kast komt". Dat vond ik vreemd, de gevangenis, ja dat snapte ik wel een beetje, maar een kast. Maar ik denk dat hij waarschijnlijk de bak is ingegaan omdat het een NSB-er was, en niet zozeer om het dwars zitten van ons gezin.

Toen werd het tijd om voorbereidingen te treffen voor de terugreis naar IJmuiden. Maar omdat daar alles nog kapot was, in ieder geval in Oud IJmuiden, zouden we eerst tijdelijk naar Santpoort gaan, totdat er een woning in IJmuiden voor ons beschikbaar zou zijn. Uiteindelijk werd bekend dat we op

maandag **1 oktober 1945** zouden vertrekken. Alles werd ingepakt, en dat was toch nog heel wat, want toen we al in Friesland zaten hebben we toch nog een deel van onze inboedel naar Friesland kunnen krijgen. Dat was maar goed ook want naderhand merkten we dat er van de achtergebleven spullen, en niet alleen van ons, veel was verdwenen. Het volgende probleem was hoe kom je aan vervoer, zo kort na de oorlog waren er nauwelijks auto's, en benzine was op de bon. Trouwens burgerverkeer had toen nog een vergunning nodig om zulke ritten te maken, en die werden niet zo maar afgegeven. Ik heb wel eens gedacht dat m'n vaders uniform ook hier misschien weer heeft geholpen, zoals ik al zei, zo kort na de oorlog kon een uniform wonderen doen. Maar hoe dan ook, we hebben inderdaad een auto te pakken weten te krijgen. Ik weet nog dat we 's morgens al vrij vroeg op de stoep voor de boerderij op die bestelde auto stonden te wachten. En uiteindelijk, daar zagen we wat aan komen sukkelen, een kleine vrachtauto met een open bak, een oud Fordje met spaakwielen. Tegenwoordig zouden we zoiets een flinke bestelwagen noemen, en ik hoor m'n moeder nog zeggen, "moet daar alles mee". Maar we zijn in ieder geval begonnen met opladen en met passen en meten hebben we er alles op weten te krijgen. Hans was er overigens niet bij, die was al vooruit gereisd naar Santpoort, ik geloof dat hij zolang bij tante Pie logeerde. Jan moest tijdens de rit op de bak blijven zitten tussen het huisraad, daar zou hij dan zo goed mogelijk beschutting moeten zoeken, en m'n moeder reed dan met Annie en mij in de cabine mee. Ja, je stond versted wat er allemaal op dat autootje geladen was, zelfs het hondenhok van onze hond Hertha kon mee, met Hertha er in. M'n vader wilde Miepsie onze kat niet mee hebben, maar Jan heeft op het laatste ogenblik stiekem Miepsie nog gauw bij Hertha in het hok gestopt want we waren toch wel aan die poes gehecht. Hoewel ik het mezelf niet kan herinneren, vertelde Hans dat we ook zoveel mogelijk aardappelen mee probeerden te nemen die nog in de kelder lagen. Helaas was er iemand zo slim om boven op die aardappelen een petroleumstel, nog gevuld met petroleum, neer te zetten. Ja, het gevolg laat zich raden, dat stel is omgevallen en de aardappelen waren niet meer te eten. Ik kan niet zeggen dat ik op dat moment erg tegen het afscheid van Friesland opzag, want de reis naar dat verre IJmuiden, waar ik nog hele vage herinneringen aan had, vond ik eigenlijk wel spannend. En trouwens, die boerderij van Robertie is eigenlijk nooit echt onze boerderij geworden zoals toen bij Arjen de Jong en bij Keizer.

Ja, en toen op weg, Dat kun je tegenwoordig niet meer voorstellen, denk je eens in, die auto zal niet harder hebben gereden dan zo'n 70 km per uur. Het was maar een kleine auto met een lichte pruttel motor en hij was zwaar beladen. En dan die wegen natuurlijk, er waren nog geen autosnelwegen, hoogstens hier een daar een Rijksstraatweg, een groot deel ging over kleine weggetjes vol met bulten en gaten en door allerlei kleine dorpjes.

Veel van die tocht staat me niet meer bij, ik weet nog wel dat we tijdens de rit over de Afsluitdijk zijn gekomen. In de berm lagen toen ontzettend veel van die grote ronde zeemijnen, met van die stekels erop. We zullen waarschijnlijk wel zo'n beetje de hele dag nodig gehad hebben, maar uiteindelijk zijn we dan toch in Santpoort aangekomen.

Ik was me er toen niet van bewust, maar op dat moment werd er in m'n leven een periode afgesloten die ik nooit meer vergeten zou. En daar wil ik toch nog even bij stil blijven staan.

Die tijd dat ik in Friesland heb doorgebracht heeft zo'n onuitwisbare indruk op me gemaakt dat ik daar geregeld weer aan terug moet denken. Vooral nu ik dit alles aan het opschrijven ben komen al die herinneringen weer naar boven, en zie ik zoveel dingen weer haarscherp voor me. Als het gezegde waar is dat de indrukken die je voor je 5^e levensjaar opdoet vaak medebepalend zijn voor je verdere leven, dan zal dat voor sommige mensen misschien wat overdreven klinken, maar ik denk dat er veel waarheid in zit.

Want het is een feit dat ik nu nóg, dus ruim vijftig jaar later, soms weer aan die tijd terug moet denken, en vooral natuurlijk nu ik alles op probeer te schrijven. Ik kende bijna niets anders dan het leven op de boerderij, ik sprak bijna vloeiend Fries. Daardoor heb ik dan ook de eerste jaren, toen we weer in IJmuiden woonden, enorm veel heimwee naar Friesland gehad. Ik weet nog dat ik zelfs na zo'n 5 á 6 jaar na ons vertrek uit Friesland, nog wel eens naar de polder een eindje buiten IJmuiden fietste, waar nu de Velsbroek volgebouwd is, om daar nog eens aan een slootkant te zitten dromen

over Friesland. Als ik daar de koeien en kieviten weer zag en hoorde dan leek het weer een beetje op Friesland, en was ik het liefst weer gelijk naar Friesland terug gegaan. Zo rond 1949 en 1950 ben ik weer met vakantie in Friesland terug geweest en heb daar gelogeerd bij Van der Werf, Hoekstra en Keizer. Vooral die vakantie bij Keizer heeft m'n heimwee naar Friesland alleen nog maar versterkt, ik was toen ook vast van plan om later boer in Friesland te worden. Andere jongetjes van die leeftijd willen brandweerman of straaljagerpiloot worden, ik niet, ik wilde naar de koeien terug. Pas veel later wilde ik straaljagerpiloot worden, maar dat is het dus ook niet geworden.

Met de jaren is dat gevoel van heimwee natuurlijk vager en vager geworden, en heb ik dat idee om boer te worden uiteindelijk van me afgezet, want ook ik snapte uiteindelijk wel dat die mogelijkheid er voor mij niet inzat.

Zo rond 1971 ben ik weer even heel kort in Wirdum geweest, ik had net m'n rijbewijs gehaald en had net m'n eerste auto. Omdat we een vriendin van Leuntje wilden bezoeken die in Delfzijl woonde, besloten we gelijk even een korte omweg over Wirdum te maken. Dat viel toch even tegen, Wirdum was heel anders dan ik het me herinnerde, er reden nu brommertjes rond, er was een patatkraam, er waren veel meer auto's op straat. De Van der Werffs waren overleden, Sjippie woonde in Amerika, Hoekstra woonde in een ander huis, Keizer woonde in een bejaardenwoninkje. We zijn nog wel even naar de boerderij van Keizer gereden, waar Klaas nu de baas was. Nou Klaas herkende me pas na veel moeite, ja eigenlijk stonden we een poosje als vreemden tegen over elkaar. Hij had het ook erg druk met z'n werk en kon eigenlijk ook niet veel tijd vrij maken om wat langer met me te praten, daar had ik natuurlijk wel begrip voor, maar ik voelde me toch ineens een vreemde op die boerderij. Wat me ook opviel, toen ik nog even door de deel liep, was dat die me ineens veel kleiner leek dan ik altijd gedacht had. Tja, het maakt natuurlijk wel verschil of je zo'n schuur met kleuter- of met volwassen ogen bekijkt. Nee, ik voelde me in Wirdum ineens niet meer thuis, er woonden verder ook geen mensen meer die ik kende, ik ben een beetje teleurgesteld weer door gereden. Natuurlijk was alles een gevolg van het feit dat ik er niet bij stil heb gestaan dat in je herinnering alles zo blijft als je het de laatste keer hebt gezien maar dat de wereld en de tijd wel doordraait. Dat zullen emigranten waarschijnlijk ook ervaren als ze na lange tijd weer eens terug komen, meestal valt het weerzien enorm tegen. Heel veel later, in 1996 zijn we er weer geweest, nu met de caravan en zijn we een paar dagen gebleven. Nu hield ik wél rekening met de veranderingen en was alles ook veel gemakkelijkere te accepteren en kon ik met een ander gevoel weer door Wirdum lopen. Maar ik moet zeggen dat op dat moment weer dat liedje van Wim Sonneveld, "het Dorp" bij me opkwam.

Cor Visser, IJmuiden
0255 – 530961
cdams@quicknet.nl